

Herttoniemen Siirtolapuutarhaseurayhdistyksen historiikki

Herttoniemen siirtolapuntarha-alue

Herttoniemen siirtolapuutarhayhdistys 70 v.

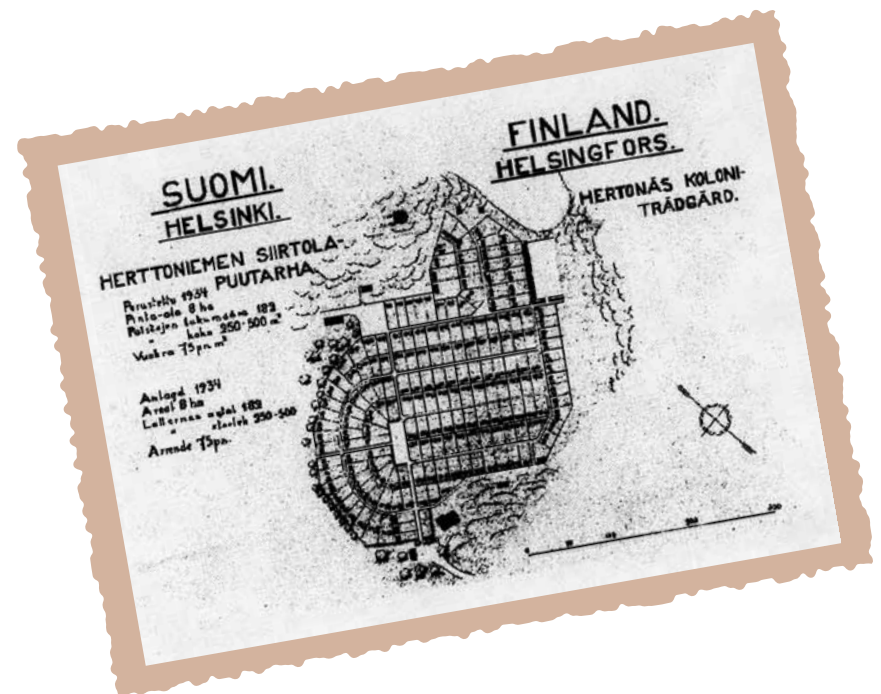
Herttonomeille

Siirtolapuutarha-lehden päätoimittaja Marjuska (Marjaleena) Helanko sekä Jorma Nieminen ja Kaiju Lahtinen tekivät vuonna 1984 mittavan työn kootessaan ja toimittaessaan yhdistyksen historiikin Herttonomi 50. Jotta satavuotishistorian kirjoittajilla ei olisi niin kova työ, päätti yhdistys julkaista tässä välissä 70-vuotishistoriikin, jonka valmistuminen venähti sitten vuoteen 2006.

Olemme kahlanneet läpi vanhat Siirtolapuutarha-lehdet, yhdistyksen pöytäkirjat, ulkopuolisia dokumentteja ja mikä kaikkein tärkeintä: haastatelleet pitkäaikaisimpia jäseniämme. Valokuvat ovat pääosin 70-vuotisjuhlanäyttelyn satoa. Kiitokset kaikille jotka ovat meitä historiikin teossa monin tavoin tukeneet!

Toivomme, että historiikki viihdyttää Sinua sadepäivinä ja jää hyllyysi kenties jonkin faktan tarkistamista varten. Historiikilla toivotamme myös Teidät uudet jäsenet tervetulleeksi herttonomien kunniakkaaseen joukkoon niin kauan kuin teosta varastossa riittää. Ottakaa vastaisuudessakin valokuvia, pitäkää päiväkirjaa ja merkitkää ylös mieleenpainuvat sattumukset! Antakaa niistä mielellään kopio yhdistyksen sihteerille, niin hän säästää ne tulevaa historiikkia varten.

Tekijät

Rakkaalla lapsella on monta nimeä

*“Kulosaari”
“Kulomaa”
“Herttoniemi”
“Herttuaniemi”
“Herttika”
“Hertsikka”*

Siinäpä nimikirjo, josta jokainen on aikanaan tarkoittanut sitä maata, jolla siirtolapuutarhamme sijaitsee.

Nimi Kulosaari ilmaisee selvästi, mistä 1500-luvulla oli kysymys: kulottuneesta eli palaneesta saaresta. Sellaisena nimi säilyi lähes neljäsataa vuotta, kunnes Kulosaaren viimeisen paronin leski vuonna 1907 myi Tupasaaren (nykyisen Kulosaaren) yhtiölle, joka perusti saareen entiselle kartanon lehmilaitumelle huvilakaupungin. Kartanon nimi sopikin erinomaisesti siirrettäväksi Tupasaarelle, jonka huviloissa kartanon aristokraattinen henki ja miljöö jatkoivat kartanon perinteitä, ikään kuin tuulahduksena menneestä maailmasta. Entinen varsinainen Kulosaari nimettiin Kulomaaksi.

Kun kaupunki 1927 osti Kulomaan ja sinne perustettiin siirtolapuutarha, se nimettiin Herttoniemen siirtolapuutarhaksi. Herttoniemen ja Kulosaaren välinen salmi oli nimittäin maan kohoamisen myötä kasvanut umpeen. Kulomaa ei ollut vakiintunut kielenkäytössä, ja kun Kulosaari oli kaapattu Tupasaaren nimeksi, Herttoniemi tuntui sopivalta. Tästä herttaisesta onnelasta käyttävät

vanhimmat asukkaat kauniisti kalskahtavaa nimeä Herttika. 50-vuotishistoriikissamme esiintyi jo myös Hertsikka-muoto.

Tätä kirjoitettaessa takana on tammikuu 2005, jolloin merivesi nousi ennätyksellisen korkealle ja piti päivän vallassaan Pionitien palstojen alaosia. Silloin oli helppo kuvitella, että oman mansikkamaan ja valkosipuliviljelmän paikalla on ennen ollut silloisen Kulosaaren ja Herttoniemen välinen salmi.

Uudisrakentajan innostusta

Herttoniemen Siirtolapuutarhayhdistys perustettiin 17.2.1934. Kaupunki osoitti yhdistykselle noin seitsemän hehtaarin alueen kartanon peltomailta. Nykyisin koko pinta-alaksi mainitaan kymmenen hehtaaria. Palstojen osuus on lähes seitsemän hehtaaria. Palstoja muodostettiin 182. Niiden keskikoko oli 350 neliötä. Nykyisin koot vaihtelevat 300:sta 790 neliöön.

Ensimmäiset suunnitelmat siirtolapuutarhaksemme laati puutarhaneuvoja Elisabeth Koch yhdessä Arnold Erikssonin kanssa syksyllä 1930. Suunnitelma esiteltiin kotitalous- ja siirtolapuutarhajohtokunnalle. Pääsuunnittelijana toimi asemakaava-arkkitehti Birger Brunila. Brunilan signeeraamissa suunnitelmissa toistuukin Kochin ja Erikssonin perusratkaisu, jonka mukaan alue sitten toteutui. Toteutumatta jäi ainoastaan keskusaukion vesilammikko.

Kaupunginmuseon historiaselvityksessä todetaan, että ratkaisu sijoittaa Herttoniemen siirtolapuutarha rinnemaastoon on harvinaisen. Asemapiirroksen perusmuoto amfiteatterimaisine osineen myötäilee maastoa.

Kaupunginvaltuusto päätti, että palstoista tulee aiempia siirtolapuutarhoja suurempia, jotta omistajat voisivat käyttää niitä kesäviettopaikkoina ja asua majoissa. Kiinteistölautakunta hyväksyi puutarhamökkien tyyppipiirustukset, joista kahdessa on arkkitehti Marius af Schulténin signeeraus. Mökeissä oli asuintilaa 13–18 neliötä. Avokuistin kanssa rakennuksen koko sai olla enintään 24 neliötä. Vuokraehtojen mukaan majaa sai käyttää vain tilapäiseen oleskeluun ja kesäasuntona touko-lokakuussa.

Elisabeth Koch laati malliksi viljelysuunnitelman, jollainen yhä löytyy joidenkin mökkien seinältä ja josta monessa pihassa näkyy jäänteitä hedelmäpuiden ja marjapensaiden sijainnissa. Koch suunnitteli viljelysehdotuksensa palsta 62:n tilauksesta. On kuitenkin hyvä tietää, ettei hänkään toivonut palstoista standardimaisia, vaan omien toiveiden mukaan muuntautuvia ja kesä kesältä paranevia. Koch ehdotti, että jokainen tekisi ohjenuoraksi listan kasveista, joita tontilleen haluaa.

Merkille pantavaa on, että sosiaalitoimella oli oma roolinsa siirtolapuutarhojen perustamisessa. Koch aloitti sosiaalitoimiston puutarhaneuvojana ennen kuin työnantajaksi tuli kiinteistötoimisto. Eriksson oli puolestaan sosiaalilautakunnan kotitalous- ja siirtolapuutarhajohtokunnan sihteeri.

Jo paljon ennen määrääikää kaikki mökkipaikat merkittiin, ja kysyntä ylitti runsaasti tarjonnan. Paikka meren ja metsän äärellä tuntui ihanteelliselta. Kaikista palstoista allekirjoitettiin vuokrasopimukset ensimmäisenä kesänä, ja mökkejä valmistui tuolloin jo 120 palstalle. Ensimmäinen kesä oli siis rankkaa uurastamista ja peltotyöt jäivät vielä toiselle sijalle. Talvikuukausina käytiin luennoilla, ja silloinkin odoteltiin sormet syyhyten kevään tuloa ja omalle pihalle pääsemistä.

Jokaiseen pihaan kuului romanttinen lehtimaja pihasyreenistä (*Syringa vulgaris*). Vuokrasopimuksen määräyksiä luettiin: ”Palsta on käytettävä yksinomaan puutarhana. Ainoastaan kolmanneksella palstasta saadaan viljellä samaa kasvilajia. Hedelmä- ja muita korkeakasvuisia puita ja pensaita saadaan istuttaa vain siirtolapuutarhakonsulentin osoittamaan paikkaan. ... Palstaa ei saa aidata muuta kuin pensasaidalla (vaihtoehtoja olivat mm. *Rosa rugosa* ja orapihlaja), jonka korkeus ei saa ylittää 1,2 m ...”

Moiselle varoitukselle hymähdettiin, koska taimen taintakaan ei vielä ollut hankittu. Kaupungissa puistojen ja pihojen talventörröttäjät alkoivat kummasti kiinnostaa. Niistähän sai siemeniä! Maalaisserkkujen ikkunanaluspenkit ja juhannusruusut nousivat uuteen arvoon. Kaupasta ostettiin vihannesmaan siemenet. Taimia hankittiin muiden joukossa Lepaalta ja Olssonin taimistolta, joihin järjestettiin retkiä.

Uusia mukavuuksia

Alueelle saatiin heti ensimmäisenä vuonna sähköverkosto - ensimmäisenä Helsingin siirtolapuutarhoista - mutta kaikki mökit eivät suinkaan olleet heti kiinni sähköverkossa. Myös juomavesikaivo, uimaranta ja venelaituri sekä postinkanto ja yleisöpuhelin saatiin alussa. Kaupunki järjesti alueelle bussiliikenteen vuonna 1937.

Nopeimmat ehtivät rakentaa oman saunankin. Yksityissaunat kiellettiin vasta pari vuotta myöhemmin, sillä alueelle puuhattiin yhteistä saunahanketta. Sen tosin sota keskeytti.

Elanto perusti heti ensimmäisenä vuonna kesämyymälän pääportin edustalle. Siellä myytiin halpaa makkaraa ja kauraryynejä enemmän kuin missään muussa Elannon myymälässä. Sunnuntaisin oli peräti kahdeksan myyjää maitoa ja kermaa mittaamassa. Pitkä jono ulottui ulos asti. Kaupasta sai myös lannoitteita ja polttoainetta priimuskeittimeen.

Vuonna 1938 tulleet teiden nimikilvet ja majojen numerot helpottivat uteliaitten ystävien sunnuntaivierailuja. Kaupunki tasoitti riiden viereen pelikentän, jonne pojat pääsivät pelaamaan pallopelejään.

Elämä siirtolapuutarhassa vakiintui, ja ihmiset elivät onnellisina puutarhureina. Herttika oli juuri sellainen, miksi se oli tarkoitettukin. Se oli ammattityöväestön ja lapsiperheiden kesäviettopaikka, jossa

elettiin terveellistä ulkoilmaelämää. Palstaa hoitamalla saatiin tervetullutta lisuketta ruokapöytään. Kalaa ongittiin ja uisteltiin merestä. Isät saivat pojistaan hyviä kalakavereita.

Lasten leikkiä

”Kaikkein vinkeintä oli, että kaiffareille oli keksitty kaikenlaisia lempinimiä: Antti oli Ana tai Onastus. Erkki Ikaros ja Markku Makkara. Rusasesta tuli Kursanen. Masat oli Masoja paitsi Kiven Masa oli Stepari. Reijosta tuli Reide ja siitä Repusetä. Naapurissa asui Kimmo, Kimtsi eli Käppyrä. Kostista tuli Skode, Osmosta Oskari tai Oswald, Timosta Timperi ja Pekasta Spädä. Rainer oli Rööko ja pikkubroidi Per-Erik Gösta. Inkkarileikeissä oli erilaisia tyyppejä: Erkki oli naparetkelijä. Siitä lähtien hän kantoi lempinimeä Napa. Mutsi ei oikein tykännyt, kun portilla huudettiin: Napa, tuutsä ulos! Vikiltä leikattiin kerran kesäksi pää paljaaksi ja hänestä tuli Strutsari, koska pää näytti niin kovasti strutsinmunalta.” (Matti Herlevi)

Lapset viettivät vapaata kesäelämää maalla ja merellä, aina löytyi runsaasti tovereita ja jännittäviä leikkejä kaikenikäisille. Monet suorittivat jopa uimakandidaatin tai -maisterin tutkinnon. Tyttöillä oli balettikerho, ja isommat tytöt harrastivat kansantanssia. Pojilla oli lennökkikerho. Ohjaajina toimivat lasten vanhemmat. Järjestys alueella oli hyvä, sillä jöötä piti järjestyspäällikkö Kalle Vaapi, joka toimi myös alueen huoltomiehenä.

Kaupunki osoitti alueelle ensimmäisen vakinaisen huoltomiehen vuonna 1939. Hänen tehtäviinsä kuului järjestyksenvalvonta, sillä lapset olivat päivisin usein yksin mökillä.

”Isä oli kaupungin palkkaamana huoltomiehenä. Hän niitti ja haravoi. Ja piti kovaa kuria. Ylimääräisiä polkuja ei saanut nurmikoille tehdä.”
(Muisteli Liisa Vaapi)

Lasten ohjatusta toiminnasta kaikki vanhat siirtolapuutarhalaiset mainitsevat ensimmäisenä Salorannan sedän ”radio-ohjelmat”, joita lähetettiin riihen kaiuttimesta. Ohjelman formaatti kopioitiin suoraan radion Markus-sedältä. Ohjelmassa oli laulua ja lausuntaa. Radiot kodeissa olivat vielä melko harvinaisia siihen aikaan.

Yhtä tärkeä ohjelmanumero olivat myös jokakesäiset olympialaiset. Niitä on siirtolapuutarhassa järjestetty lähes koko sen historian ajan. Esimerkiksi 1990-luvun alussa olympialaisten lajina oli lapsilla saappaanheitto, nuorilla 60 metrin juoksu, pallonheitto ja vauhditon pituushyppy sekä aikuisilla tikanheitto, renkaanheitto ja pienoishyp.

1960-luvulla lapsille ja nuorille pyrittiin järjestämään erilaista toimintaa kuten urheilua, retkiä, pyhäkoulu ja naamiaiset. Nuorilla oli myös näytelmäkerho, jonka esityksiä varten riihelle laitettiin esirippu. Pikkulapset saivat näytellä kukkasii ja perhosia. Juhlissa tytöt saivat tanssia menuetteja hienoissa puvuissa.

Jo 1950-luvulla nuorisoi olivat alkaneet vetää Kivinokan uimarannoilla koväänisestä soitettut radion lauantain toivotut levyt ja sunnuntain toivekonsertti. Kivinokan juhannusjuhlat ja viihdeilta tanssilavoineen kiinnostivat vanhempiakin herttoniemeläisiä. Siellä esiintyi eturivin muusikoita aina Tapio Rautavaarasta sekä Eugen ja Georg Malmstenista lähtien. Nuori veri veti tanssimaan, vaikka tietynlaista rajanvetoa käytiinkin ”Neesun kesämajalaisten, kunnanduunareitten ja herttikalaisten välillä.”

Kalastus oli perheiden yhteinen harrastus. *”Pitkää siimaa vedettiin mummin ja vaarin kanssa”*, kertoo Auli Joutsimies. Myös Olof Ekholmin mukaan herttonomit kalastivat paljon.

”Tytöille ja pojille pidin tanssikoulua 1965–1970. Opetin tangoa, valssia ja foxia. Mutta nuoret tahtoivat vaan jytää. Lisäsin siihen nyrkkeilyliikkeitä.”
(Olof Ekholm)

”Siirtolapuutarha oli paras paikka maailmassa. Vintit olivat elämys, ne olivat meidän tyttöjen leikkipaikkoja. Vaari teki sinne sopivat huonekalut. En nukkunut koskaan vintillä. Hirveällä ukonilmalla sain siirtyä mummin ja vaarin väliin. Salama iski kerrankin reiän jonkun mökkiin.

Mummi ja vaari kasvattivat syötävät. Hyvin usein söimme mökillä kesäkeittoa, perunoita ja silliä tai salaatteja. Kaikki ruuat he tekivät itse ja varmaan sen takia elivätkin pitkään.

Sauna oli todella kiva. Laituri ja meri pelottivat. Ihmettelin, miten toiset uskalsivat uida.

Vaarilla oli työ Vallilassa. Hän käveli sieltä mökille vanhanakin. Hän sanoi, että bussit ovat niin hitaita. Bussissa hän antoi usein paikkansa nuorille naisille.

Mieleen on jäänyt kallion mänty, johon kiivettiin. Meillä oli käpyleikkejä. Joku putosi ja sai viime hetkellä oksasta kiinni niin, ettei loukkaantunut.

Muistan, kun rannalle sytytettiin kokko. Kapellimestari Artturi Rope soitti ja laulettiin. Kuuselan äiti tanssitti poikiaan Seppoa ja Jukkaa. Sillä tavalla he oppivat tanssimaan. Toivoin, että joku olisi tanssittanut minuakin.” (Auli Joutsimies)

1938 Perustettiin poikien pallokerho

1940 Ensimmäinen uimakoulu

1945 Balettikerho otti ensiaskeleensa

1946 Tyttökerhon lisäksi perustettiin poikakerho

1950 -luvulla alkoi nuorisokerho musiikin kuuntelun ja tanssin merkeissä

1963 Nuorten naamiaiset ja äitien juhla

1965 Ensimmäiset pyhäkoulut

1980 Pitkästä aikaa lastenkutsut

Nuorta lempeä

”Vanhemmilla nuorilla oli tupakkapaikkansa kalliolla. En suostunut lähtemään heidän kanssaan, vaikka siellä olivat ikäluokkaani olevat, vastapäätä asuvat siskokset Mervi ja Ritva. Minä siirryin kaivelemaan hiekkakuoppia Kuuselan poikien kanssa. Meillä oli tosi syvät kuopat. Hiekka oli hyvää, sillä seinämät eivät sortuneet. Isommat pojat kiusoittelivat laulaen ”Oi kuinka kaunis olet Angelie”. Minua vaivaa edelleenkin, mitä helkuttia ne piruilivat.” (Auli Joutsimies)

”Täällä opin tanssimaan neljä-viisivuotiaana. Mökkiämme vastapäätä asunut täti opetti valssia, jenkkää ja polkkaa. 15–16-vuotiaana oli semmoista ujoa silmäniskua. Keksittiin aina, mitä poikien kanssa voisi puhua, kun haluttiin herättää henkiin jotakin.” (Maire Suvanto)

”Nuoruudesta muistan, kun hankittiin ensimmäinen pullo viiniä ja piilotettiin se vessan taakse. Siellä käytiin juomassa salaa. Nykyisin uutta on se, että ollaan julkisesti juovuksissa. 50-luvulla sitä ei huomannut. Humalassa ei esiinnytty.

Olin dj:nä. Kun soitin levyjä, minua pyydettiin taas, että soita se Love is a memory, jossa pääsi oikein lähelle tyttöjä. Kultainen nuoruus oli myös suosittu kappale. Olavi Virta oli kova sana. Tansseissa kävi hirveästi sakkia Kivinokkaa myöten.” (Matti Herlevi)

Pottujuhlista Budapestin-matkaan

Herttoniemessä on osattu aina juhlia. Jo ensimmäisen vuoden syyskuussa pidettiin perunansyöntijuhlat ilmeisesti ensimmäisen sadon kunniaksi ja kesän lopettajaisiksi. Samana kesänä oli jo kilpailtu köydenvedossa Vallilan ja Kumpulan kanssa. Tuloksena oli toinen sija. Jo kesällä 1936 järjestettiin puutarhanäyttely, johon tutustui lähes kolme tuhatta vierasta.

Sodan jälkeen vallitsi hirmuinen talkoohenki. Kun töissä rakennettiin urakalla uutta Helsinkiä, vapaa-aikana haluttiin sitäkin innokkaammin irti arjesta. Riihen lattiaan hangattiin steariinia tuon tuostakin. Monenlaista ohjelmaa esitettiin. Esimerkiksi 1940-luvun ulkojuhlissa kansantanssit olivat perinne. Uimakoulun päättäjäisissä 1940 kaikkiaan 66 lasta esitti uhkean uimanäytöksen. Talvisodan aikana pidettiin ensimmäinen yhteisjoulujuhla. Lastenkerho esitti itse tekemänsä satunäytelmän 1948.

Oikeastaan koko siirtolapuutarhaelämä oli yhteisen unelman toteuttamista.

”En ole koskaan ollut juhannusjuhlissa muualla kuin täällä. Siellä oli tanssit ja ohjelmaa.” (Matti Herlevi)

”Kokonrakennus juhannukseksi on jäänyt mieleen riemuista ylimpänä.” (Antero Nevaja)

Etupäässä aikuisten harrastuksia olivat kanoottiturheilu ja purjehdus, kroketi, ammunta, näytelmäkerho ja kuorolaulu. Elo- ja muiden juhlien aikana oli kenttäpelit. Ammuttiin ja heitettiin tikkaa.

”1960-luvulla poika- ja ukkomiehet pelasivat jalkapallo-ottelun entisellä jalkapallokentällä. Meillä oli HPS:n vanhoja skulaajia. Kivaa jengiä. Ilmoitustaululla oli lappu haasteista.” (Olof Ekholm)

”Meillä oli mahtava kulttuurikausi yhteen aikaan. Oli huvimestari Topi Gerdt, musiikkimestari Artturi Rope poikineen ja filmimestari Suomisen Pipsa ja muita.” (Antero Nevaja)

”Omasta joukosta löytyi aina esiintyjät: soittajat, lausujat ja kuoro. Topi Gerdt hoiti huumorin. Juhannuskokko poltettiin Saunalahden rannalla ja juhlijat lauloivat kansanlauluja.” (Liisa Vaapi)

Elojuhlien ohjelma jouduttiin yhä useammin hankkimaan yhdistyksen ulkopuolelta. Myöhempinä vuosina vierailevista teatteriesityksistä tuli perinne. Kasvienhoidosta pidettiin ahkerasti luentoja, ja Hollannin kukkaismatka käynnisti tulppaani-innostuksen Herttoniemessäkin.

”Kerran lähdettiin bussimatkalle Hollantiin tulppaaneja katsomaan. Appiukko ihmetteli, kun Upsalan kirkontornit alkoivat lähetä. Olimme ajaneet väärään suuntaan. Hollannista tuotiin paljon tulppaaninsipuleita. Niitä oli ainakin appiukon Aarne Lehden (125) pihamaalla.” (Olof Ekholm)

Alusta alkaen retkiä tehtiin muihin siirtolapuutarhoihin ja eri puolille Suomea.

”Ennen oltiin paljon yhteydessä muiden siirtolapuutarhojen kanssa. Silloin pidettiin kilpailuja. Organisaattorina oli Helsingin aluejärjestö. Niin tutustuttiin muihinkin.” (Eila Manner)

Olof Ekholm kertoo, että siirtolapuutarhalla oli oma orkesterikin, neljän-viiden miehen bändi. He olivat eläkkeellä olevan majurin poikia. Bändi soitti muutamissa juhannusjuhliissa.

Vuodelta 1993 kerrotaan, että juhannusjuhliin oli muodostunut perinteeksi kokoontua niidenkin, jotka olivat jo muuttaneet alueelta. Joinakin vuosina nautittiin yhdessä suosittu sunnuntailounas. Lasten ja nuorten olympialaiset olivat heinä-elokuun vaihteessa. Elojuhlat järjestettiin ennen koulun alkua. Elojuhlien yhteydessä pelattiin kenttäpelejä. Kesäkausi päätettiin makkarailtaan syyskuun alussa. Kesän aikana seurakunta järjesti riihellä laulu- ja hartaustilaisuuksia.

”Makkaraillassa on tarkoitus järjestää tikanheitto kisat jossa halukkaat maksavat 5 mk 5 tikasta. Palkinnot voittajalle 40% näin saaduista tuloista, toiselle 20% ja kolmanneksi tullee 10% , yhdistys saa loput eli 30% tuloista.” (Hallituksen pöytäkirja 1994)

- 1934** Aloittivat käsityökerho ja krokettiseura
- 1935** Ensimmäiset luennot
- 1939** Ammunta oli suosittua
- 1940** Tuoremehukurssit
- 1949** Sekakuoro aloitti innokkaasti, puutarhaopillinen elokuvailta riihellä
- 1950** Matkattiin Tukholmaan
- 1953** Perustettiin mieskuoro, retki Hampurin puutarhanäyttelyyn
- 1963** Kukkaismatkalla Hollannissa
- 1966** Seurakuntatilaisuus riihellä ensimmäistä kertaa
- 1970** Käytiin Leningradissa ja Tallinnassa
- 1972** Pisimmät retket Moskovaan ja Budapestiin
- 1975** Käytiin Norjassa
- 1977** Kokeiltiin jytäjumppaa
- 1985** Ehdotettiin taas ompeluseuran perustamista
- 1987** Miljöötoimikunta oli voimissaan
- 1989** Letunpaistoilta
- 1991** Vanhankaupunginlahden ympäripyöräilyssä 25 herttonomia
- 1992** Hyväntekeväisyyslounas syöpälasten hyväksi riihellä, 50 ruokailijaa.
- 1992** Yksi jäsenistä tarjosi pidettäväksi viittomakielen kurssia
- 2002** Kahdet Tupperware-kutsut riihellä, keppijumppaa lauantaisin
- 2003** Kiereltiin kärhö- ja ruusumatkalla Eestissä, yöäyminen Viljandissa
- 2004** Järjestettiin talvitapahtuma Valon juhla

Hei, me mennään naimisiin

Aika ajoin puutarhan romanssit itivät parisuhteiksi. Eila (os. Peltonen) ja Pentti Mannerin tarina on tästä oiva esimerkki ja kertoo muutenkin, miten siirtolapuutarhainnostus voi olla periytyvää.

Eila (mökki 134) ja Pentti (79) näkivät lapsina toisiaan siirtolapuutarhan juhlissa, urheilukilpailuissa ja uimarannalla. *"Ennen oli niin paljon lapsia, etten edes tuntenut Penaa kuin ulkonäöltä, koska hän oli toisesta päästä aluetta. Nythän täällä on vain muutamia lapsia, jotka kerääntyvät tapaamaan toisiaan kentälle"*, Eila kertoo. Parin tiivis seurustelu alkoi vähän kerrassaan joskus 1955 paikkeilla. Pariskunnan häitä tanssittiin riihellä vuonna 1963. Nuori perhe osti itselleen mökin 136 vuonna 1967. Siirtolapuutarhaan paluu tuntui luontevalta, sillä Mannerien suvulla oli Herttoniemessä kolme mökkiä ja niin oli Peltosillakin. Ja kävipä vielä niinkin, että Eilan setä Väinö Peltonen löysi leskimiehenä ollessaan uuden vaimon Esteri Kivistön yhdistyksen Kööpenhaminan matkalla.

Mainittakoon, että myös neljällä Eilan sukulaisella, jotka olivat serkkuja keskenään, oli kullakin mökkinsä Pakilassa.

"Nyt me ollaan oltu Herttoniemestä pois jo yli 30 vuotta. Käymme täällä kyllä joka kesä, koska herttonomius on säilynyt tulevissa polvissa." Eilan vanhempien kuoltua Peltosten mökki siirtyi tyttärellemme Helille. Helin ja Mikonkin häitä vietettiin riihellä vuonna 1989. Siinä

vaiheessa, kun Helin perheessä oli neljä lasta, alkoi mökki tuntua aika ahtaalta. Uudeksi omistajaksi halusikin nyt tulla veli Tero, jonka puutarhainnostus on kasvanut vuosi vuodelta.

"Eikä siinä vielä kaikki. Me päätimme alkaa ympärivuotisiksi naapureiksi mökkinaapureidemme Laitsaarien kanssa. Rakensimme yhdessä paritalon Konalaan vuonna 1971 ja naapureina asutaan vieläkin", Mannerit kertovat.

Mannerien lisäksi siirtolapuutarhassa on syntynyt muitakin pariskuntia.

*Karl ja
Matti Herlevi*

Sota, pula-aika ja toipuminen

Talvisodan syttyminen marraskuussa 1939 oli suuronnettomuus koko kansalle. Miehet joutuivat sotaan ja loput työpalveluun. ”Jäljelle jäivät ikäloput ja naisväki.” Jo ensimmäisenä sotatalvena kaatui kaksi herttikalaista. Pommituksissa yksi pommi putosi siirtolapuutarhan varastorakennuksen taakse ja lähimajojen ikkunat särkyivät. Myös kovaäänislaite levyineen tuhoutui pommituksissa. Muuten alue säästyi pommeilta. Pommitusten ajaksi suojauduttiin yleensä Kulosaaren kartanon perunakellariin tai lähimetsiin.

”Meidät komennettiin metsään pommeja pakoon, mutta sen jälkeen, kun pommi putosi metsään, sinne ei enää menty suojaan. Löysin omaltakin pihalta vaaksan mittaisen ilmatorjuntasirpaleen.” (Liisa Vaapi)

Pula-aikana puutarha-alueesta otettiin kaikki irti. Palstat olivat täysviljeltyjä. Nurmikoita ei ollut. Nykyään kaikkien kaihtaman voikukan lehdet annettiin eläimille ja juuret käytettiin kahvinkorvikkeeksi. Tupakkaakin kasvatettiin, parimetrisiksi venyvää Virginia-lajiketta. Purevan kylmä talvisotatalvi vei kaiken kurjuuden lisäksi myös suurimman osan puista ja pensaista: 408 omenapuuta

paleltui. Vain 86 jäi henkiin (punakanelit, antonovkat ja lepaanvaliot).

Pakon edessä viljelijöistä tuli myös karjanhoitajia.
Lehmiä ei tosin ollut, mutta kylläkin porsaita,

Lomalaisia -43

lampaista, kanoja ja kaneja - ja pässikin joukossa oli. Herttoniemen sikalassa oli yhtenä syksynä peräti 30 sikaa.

Lampaat ja siat olivat aidatulla laitumella ja karsinoissa riiden vieressä olevalla pelikentällä. Eläimiä vartioitiin yötä päivää - monet ulkopuoliset olivat paistin tarpeessa. Sopimaton ruokinta kostautui usein, sattui niin sanottuja ähkykuolemia. Eläinten syysteuraustus tapahtui riiden nurkkakivetyksillä. Kotieläinten pitokielto astui voimaan 1947. Näin loppuivat lasten talkoopaimenvuorot heidän suureksi pettymyksekseen.

”Meillä oli alueen ensimmäinen possu. Me vietiin sille ruokaa kolme kertaa päivässä ja melkein parempaa, kuin itse syötiin... Syksyllä siat teurastettiin. Kaikki osat otettiin talteen, jopa niin että saippuaakin keitettiin itse. Liha oli kortilla siihen aikaan, ja kansanhuolto pidatti lihakortin sian painon mukaan. Lampaat olivat helppohoitoisia ja ne hoitivat nurmikentät. Niistä saadun villan sai pitää itsellään, mutta nahka piti luovuttaa Kansanhuoltoon.

Me käveltiin kerran isän kanssa Edla-lammasta taluttaen Sörnäisiin. Lammas teurastettiin Karjakunnan teurastamolla.” (Liisa Vaapi)

Siirtolapuutarha-lehden päätoimittajana toiminut herttonomi Sylvi-Kyllikki Kilpi kirjoitti 1944:

”Yleensä on säpsähdyttävää todeta, miten hiljaisiksi siirtolapuutarhat ovat sodan aikana käyneet. Puutarha-alueilta puuttuvat niiden kesäiset äänet,

pienien lasten iloiset huudahtelut ja jokeltelut, varhaisnuorten äänekkäs ja innokas itsensä ilmaisu, ja parinkymmenissä olevan nuorison laulut ja soitto, oli se sitten gramofonilevyjen, mandoliinin tai haitarin aikaansaamaa. Ensinnä ovat lapset pois, maaseudulla evakuoituna, osa Ruotsissa, palstateilla ja hiekkalaatikoilla näkee jonkun pienen tytön tai pojan ikään kuin näytteenä menneiltä, iloisemmilta ajoilta. Suurin kato on tapahtunut varhaisnuorison, koululaisten kohdalla, he ovat huutelemassa, viheltelemässä ja toisiaan kutsumassa työleireillä tai ahertavat välttämättömässä kotirintamatyössä.

Ja sitten ovat poissa kaikki kahdeksaatoista vanhemmat pojat, joiden puolesta pelokkaammat ja surullisimmat ajatukset askartelevat jällelle jääneiden mielessä. Tavanmukainen sunnuntailiputus on yleensä itsestään lakannut. Kun joskus lippu kohoaa, on se tavallisesti puolitangossa ja jonkun viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvan pojan puolesta.”

Ihmisten piristämiseksi järjestettiin ensimmäinen yhteinen joulujuhla. Joillakin oli lupa asua siirtolapuutarhassa yli talven, koska asunnoista oli kova pula. Yhteishengen nostatus ei kuitenkaan auttanut, vaan vuonna 1944 peräti parikymmentä majaa vaihtoi omistajaa.

”Tämä ei kelpaa, hyvät herttoniemeläiset... ei riitä, että jäsenmaksut suoritetaan... meidän on osallistuttava myös yhteistoimintaan,” jyrisi yhdistyksen puheenjohtaja ensimmäisenä sodattomana kesänä. Silloin Herttoniemen 572 siirtolapuutarhalaisesta enää vain 95 oli alkuperäisiä.

Omaan saunaan

Kesäsauna Oy perustettiin 1939. Saunan tontti oli vuokrattu kaupungilta. Sauna päätettiin tehdä August Roineen suunnitelmien mukaan, mutta talvisota keskeytti toteutuksen. Sauna valmistui seuraavana vuonna pitkälle talkoovoimin, vaikka varsinaisen rakentamisen suorittikin Sörnäs AB. Yhdistys sijoitti saunaan kymppitonnin. Osakkeita merkittiin 30 000 markalla ja loput 110 000 markkaa lainattiin.

Neljä vuotta myöhemmin löylyteltiin jo kuusi kertaa viikossa, kello 14–20. Saunassa oli erikseen naisten ja miesten puolet. Palkkalistoilla oli pesijöitä, lämmittäjä ja kassa. Palveluksiaan tarjosivat myös hieroja ja kampaaja. Kalle Viljamaa toimi saunan isännöitsijänä alusta siihen saakka, kun se siirtyi siirtolapuutarhayhdistykselle.

Saunalla oli kokoa ja näköä. Kertalämmitteistä kiuasta lämmitettiin metrisillä haloilla, joita Matti Herlevin mukaan yksi kiukaallinen vei aina puoli kuutiota. Herttonomit pitivät saunaa yhtenä kaupungin parhaista. Kylpijöitä tuli kauempaakin. Löylyt olivat hyvät, ja uimaan pääsi suoraan mereen. Uimaseura Kuhat kuten myös Kulosaaren uimarit vuokrasivat sitä talvikausiksi avantouimareilleen.

1940-luvun lopulla sauna eli kulta-aikaa. Vuonna 1949 vihtoja kirjattiin myydyn neljätuhatta. Lisäksi myytiin pyyhkeitä ja virvokkeita. Suihkutkin saunaan tehtiin 1949. Saunakassa pursuili ja toimitsijoiksi

*Kyllä kelpasi
Helka-neidin
kylpeä*

palkatut olivat tyytyväisiä, kun pääsivät pula-aikana palkoille, vapaalipuille ja ilmaiskahveille. Rahaa jäi vielä lahjoitettavaksi siirtolapuutarhayhdistyksellekin.

1950-luvun puolivälin jälkeen kylpijät vähenivät ja katteet putosivat. Liekö johtunut siitä, että Itäväylän rakentaminen katkaisi saunatien. Antero Nevajan mukaan kylpijät loikkivat saunalle joskus henkensä kaupalla liikenteen keskellä. Liisa Vaapi kertoo, että saunalle käveltiin maantien yli uimapuvussa kylpypyyhe kainalossa. Myöhemmin kaupunki teki tunnelin tien ali.

Saunatoimikunta kirjasi marraskuussa 1985 saunan historiaa:

”Vuosikokouksessa –76 ehdotettiin saunan ottoa yhdistyksen haltuun. Ehdotus hyväksyttiin ja järjestelyt jätettiin toimikunnan tehtäväksi. Tätä ennen Kesäsaunan osakkeita oli lahjoitettu yhdistykselle niin paljon, että haltuunotto oli mahdollinen.”

Vuonna 1978 Kesäsauna Oy lahjoitti saunan yhdistykselle, joka jatkoi sen lämmittämistä kesälauantaisin. Seuraavana vuonna ryhdyttiin osakeyhtiön purkamiseen, mutta silloinen yhdistyksen puheenjohtaja keskeytti Kesäsauna Oy:n lopettamiseen tähtäävät toimet. Yhdistyksellä oli hallussaan noin 4500 kaikkiaan 5000 osakkeesta. Saunayhtiö velkaantui jatkuvasti ja yhdistys joutui kattamaan tappiot. Saunan käytön jatkamista kannatettiin yleisesti, ja myöhemmät yhdistyskokoukset halusivat säilyttää osakeyhtiön. Vielä yhdistyksen 50-vuotishistoriikissa veikkailtiin, että ”kuka tietää,

saunalla voi olla Uusi Tuleminen edessäpäin”. Me jälkiviisaat tiedämme, että edessä ei ollut tuleminen vaan tuli.

Vuonna 1985 saunan toiminta oli tuloksellista. Seuraavan vuoden vuosikokous 1986 päätti kumota 1976 päätetyn saunan siirron yhdistykselle. Saunaa päätettiin mainostaa urakalla jäsenistölle. Saunan edusta somistettiin kolmella villiviinin taimella. Niin sauna koki renessanssinsa ja löylyä heitettiin aktiivisesti 1990-luvun alkupuolelle asti.

Monia vuosia saunaa hoitanut ja lämmittänyt Johan Mattila luopui tehtävästään 1992. Vastuu siirtyi uudelle saunatoimikunnalle. Mattila palkittiin uuterrasta panoksestaan 2500 markan palkkiolla ja hänelle anottiin siirtolapuutarhaliiton hopeinen ansiomerkki.

Saunan arvostus nousi edelleen. Vuonna 1993 yhdistys totesi yleisten saunojen määrän Helsingissä vähentyneen niin, ettei jäljellä ollut enää kuin yhden käden sormin laskettava määrä. *”Jotta tämänlainen kulttuuriperintö säilyisi, olisi tätä vaalittava. Se edellyttää meiltä vastuuta myös tämän saunan säilymisestä.”*

Kipparlahden uimarantakin yritettiin saada kuntoon pitkän alennustilan jälkeen. Yhdistyksen jäsen, kaupunginvaltuutettu Maija Anttila ja joukko muita valtuutettuja teki 1992 kaupungille aloitteen uimarannan kunnostamisesta. Liikuntalautakunta ei harmiksemme pitänyt perusteltuna uimarannan kunnostamista venesataman naapuriiin.

Alkuaikoina hiekkapohjainen, puhdas uimaranta houkutteli runsain määrin puutarhan väkeä ja etenkin sunnuntaisin muitakin kaupunkilaisia. 25 metrin radat ja ponnahduslauta olivat tiiviissä käytössä. Kaupungin uimaopettaja piti rannassa uimakoulua. Ainakin pojilla oli tapana hypätä kalliolta suoraan mereen. Pudotus oli mitattu 11,5 metriksi. *”Kun otti vähän matkaa vauhtia, pääsi hyvin veteen. Vettä oli neljä, viisi metriä”*, yksi tuon ajan pojista kertoo.

1950-luvun alussa valmistunut Paasivaaran margariinitehdas alkoi kuitenkin juoksuttaa poistoputkea pitkin jäterasvoja suoraan mereen. Yhdistys valitti rasvapäästöistä, mutta vastaus kuului: *”Se on puhdasta rasvaa, ei se vahingoita.”* Uiminen omalla (virallisesti kaupungin) uimarannalla kävi pian mahdottomaksi. Sitten paikalle olikin helppo perustaa venesatama.

Kivinokkalainen Pirkko Periviita kuvaa uima- ja saunareissuaan:

”Joskus me dallattii Brendikan kartanon strandelle, mut siel oli leveit kunnanduunareit, ku ain tuli soittaa poskee, et tää on niitten mesta. Kartanon bastuski noli olevinaan betre folkki, mut löyls tsiigattii, kuka on kuka. Mieluummin neesulaiset käviki Kesäsaunas. Talviuimalas tos Nauriin bryggan kupees Kipparlahden puolel. Soli keltaseks bläntsätty buli bygga, mihi kletrattii longii tervattui traboi. Ei siel oikeet randsuu ollu, vaan vedupinkkojen mellas gravelipolku vei laitsigalle, mist oli puolentoist -parin metrin pudotus ja pääs dyykkaan kunnol. Vasserer sifas ku pulun kaula: olihan likel öljyhamni ja Paasivaaran margisfabriikki.”

Vuonna 1998 siirtolapuutarhan hallitus kirjasi, että ”On syytä tarkistaa, onko saunaa yleensä tarpeen vakuuttaa.” Onneksi vakuutusta ei irtisanottu, sillä seuraavana vuonna sauna tuhoutui tulipalossa.

”Mökkikaupan mukana tuli kesäsaunan osakkeita. Yksi juhannus lähdettiin saunaan niin kuin joka juhannus aina ennenkin. Kaverit tulivat vastaan ja sanoivat, että sauna palaa. Paskat palaa, sanoimme ja jatkoimme matkaa. Vähän olen kaivannut, mutta onneksi KTV:n alueella on loistava sauna. Se on meren rannalla ja siellä on hieno iso kuisti.” (Mauno Saarela)

Syyskokous 1999 päätti purkaa palaneen saunan ja yhtiö lakkautettiin hieman myöhemmin.

Omenavarkaita ja muita hämärämiehiä

Kaupungin laitamilla sijaitsevat hämyisät siirtolapuutarhat ovat säännöllisesti vetäneet puoleensa myös hämärämiehiä. Mitään järin dramaattista tulipaloja lukuun ottamatta Herttoniemessä ei onneksi ole tapahtunut. Jonkin verran häiriötä on aiheuttanut otollinen sijainti Itäväylän ja metroaseman kupeessa sekä alueen läpi kulkeminen, joka sinänsä on ihan sallittua.

Suurimpia turvallisuusuhkia - jos lasketaan pois monta vuosikymmentä kestänyt kaupungin taholta tullut rakennusmaaksi

lunastamisen uhka - ovat olleet juhlia sabotoineet rettelöitsijät, talvisin liikuskelevat murtomiehet ja omenavarkaat.

”Alkuvuosina, kun olin ostanut mökin, oli nostalgiset omenavartiot. Meitä oli neljä, viisi henkeä kiertämässä. Nyt olisin iloinen, jos joku kävisi hakemassa omenia. Meiltä ei koskaan viety, mutta jossain muualla omenavarkaita kävi.

Olin toimikunnassa ja järjestysmiehenä. 25 vuotta sitten juhannuksena oli tappelu, kun jengi tuli. Nuoret löivät naisiakin. Meikäläisistä yksi meni mottaamaan suulainta. Otin takaapäin otteen, kun olen aina ollut riski. Pidin kiinni niin kauan kuin poliisi tuli. Jengiä ei ollut nähty ennen sitä eikä nähty sen jälkeenkään.” (Mauno Saarela)

Tähkä Huhtala eli Jatta on kohdannut monet rettelöitsijät:

”1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa nuoriso kävi tappelemassa. He menivät ensin Kivinokkaan. Hakkasivat ja ryöstivät. Joskus 1980- ja 1990-luvun vaihteessa kuulin yhtenä iltana, kun joku rikkoi lasin. Otin lapion kainaloon ja lähdin katsomaan. Sanoin, että nyt kävelet tielle. Poliisit hakivat hänet. Se oli huumeporukkaa. Silloin oli levotonta ja me kierrettiin koko yö.

Riihellä on välillä kytätty kassaa ja luotu silmäyksiä palkintokaappiin. Yhtenä iltana yhdeksän aikaan kuului lasin helinää. Riihellä olleet palkintopokaalit oli viety eikä niitä saatu koskaan takaisin.

Omenavarkaita oli paljon ja olin usein omenavartiossa. Kerrankin kun ei vielä ollut katuvaloa, näytin taskulampulla puuhun. Omenavaras valitti, ettei häntä tarvitse sokaista. Minä sanoin, että sitä varten minä näytän, että näet paremmin ottaa. Varkaat olivat likkoja. Pesäpallomailakin niillä oli. Autoilla tulivat varastamaan. Me otettiin rekkarit ylös.

Kerran oli 30 hengen lössi. Olin kotiin menossa, mutta jäin seuraamaan niitä. Neljä, viisi nuorta oli Railon Lempin omenapuussa. Minä heitin niitä omenalla persuuksiin. Sanoin, että meillä on täällä uusi tekniikka ja poliisi tulee paikalle nappia painamalla. Joskus varkaiden kanssa sovittiin, että kun tulevat pyytämään omenoita, niin saavat.”

Joka talvi joihinkin mökkeihin murtaudutaan ikkunoita rikkomalla.

”Pari kertaa meidän mökkiin on murtauduttu. Kerran oli poltettu kynttilää sängyn alla. Onneksi se oli sammutettu. Pahaa jälkeä tekivät ne, jotka olivat vihoissaan repineet poikki kattokruunun johdon. Ne olivat levittäneet lattialle jotakin, mitä luulin mannaryyneiksi. Kun aloin pestä lattiaa vedellä, aine osoittautui tapettiliisteriksi! Siitä se sotku vasta syntyi. Onneksi vakuutusyhtiö maksoi korvaukset. Varkaat olivat ensin murtautuneet appiukon mökille. Sieltä ne olivat ottaneet sombreroon, joka oli tuotu meidän mökille.” (Olof Ekholm)

Siirtolapuutarha sopi 1983 vartiointiliikkeen kanssa, että vartija tarkastaa puutarhan lokakuussa kolmesti viikossa ja marras-joulukuussa kerran viikossa. Seuraavana vuonna vartiointiliikkeiltä pyydettiin tarjouksia, mutta yksikään ei ollut enää kiinnostunut

vastaamaan. Hallitus kehotti asukkaita suojaamaan mökkinsä luukuilla ja verkkoaidoilla sekä vakuutuksilla. Pian yhdistyskokous katsoi, ettei vartiointia tarvita.

1986 urheilukentälle tuli ulkopuolisia pelaajia ja juopottelijoita. Syntyi tappelu ja poliisi jouduttiin kutsumaan paikalle.

1988 murtauduttiin ikkunoita rikkomalla noin 30 mökkiin. Myös saunalle murtauduttiin. Ikkunat, vaatekaappien ovet, wc-istuin, lamput ja sähkömittari oli rikottu.

1990 varastettiin pääsisäänkäynnin pieni portti. Kun sitä oli hädin tuskin lakattu ihmettelemästä, vietiin ilmoitustaulu.

1998 murtauduttiin yhdeksään mökkiin. Varastorakennuksen lukko oli katkaistu voimapihdeillä.

Yksi mieliä kuohuttaneimpia puhalluksia oli Jatan mainitsema pitkäkyntisten riihelle tekemä isku, jossa menetettiin suuri pokaalikoelma. Marita Eränen oli lahjoittanut yhdistykselle isänsä (Nordman) palkinnot, jotka hän 1940-luvulla oli voittanut HSPY:n järjestämissä eri kilpailuissa.

Hauskin rysän päältä kiinni jääminen tapahtui 2004, kun Uolevi Vaskiharju huomasi, että Paanasten mökillä 70 palaa valo, vaikkei kenenkään pitänyt olla siellä. Uolevi hälytti paikalle omistaja Kauko

Paanasen, joka sattumalta on ammatiltaan vanginvartija. Hän meni sisälle tarkistamaan tilanteen. Kutsumattomat vieraat, mies ja nainen, olivat alasti sängyssä täydessä touhussa. Aina tilanteen tasalla oleva Kauko sieppasi kuhertelijoiden vaatteet mukaansa ja soitti poliisit paikalle.

Perimätieto kertoo, että siirtolapuutarhassa on joskus keitetty pontikkaa ja kieltolain aikana mökkikylän kautta salakuljetettiin pirtuakin.

Kohtalokkaita tulipaloja

Saunan ohella siirtolapuutarhaa on kohdannut muutama muukin tuhoisa tulipalo. Vintissä nukkuja tukehtui savuun tulipalossa 1960-luvulla. Yhden mökin poltti talvella laitapuolen kulkija. Mökki 85:n sauna kärähti vuonna 1987.

Kolmas iso mökkipalo tapahtui 1.6.1995. Palo yltyi kaasupullon räjähdyksestä, ja mökin omistaja menehtyi saamiinsa palovammoihin. Moni muistaa, miten mökistä ulos päässeet kissat (erään arvion mukaan 20) jäivät naukumaan pihalle.

19.2.1999 paloi neljäs mökki. Talvi oli poikkeuksellisen runsasluminen ja palokunnalla oli vaikeuksia päästä sammuttamaan paloa. Tuli saatiin rajattua, joten naapurimökeille ei aiheutunut vahinkoa. Saunakin kärähti kertaalleen jo ennen lopullista tuhoa. Ensimmäinenkin palo syttyi juhannusaattona, vuonna 1984. Yhdistyksen 50-vuotisuhlaviikolla ei siis päästy saunomaan. Hallituksen pöytäkirja kertoo, että *”juhannusaattona, välittömästi naisten sauna-ajan päätyttyä ja miesten vuoron alettua saunajat löylyhuoneessa huomasivat, että sauna paloi. Palokunta hälytettiin ja tuli välittömästi.”* Sauna jouduttiin korjaamaan koko vesikaton alalta.

Vuonna 1991 siirtolapuutarha pääsi julkisuuteen, kun joku oli ilmoittanut radioon, että Herttoniemen siirtolapuutarhassa palaa. Mutta ei savua ilman tulta: kokkorannassa poltettiin risuja. Palokunta ja poliisi tulivat vauhdilla paikalle toteamaan, että luvat olivat kunnossa.

Itsenäisyyspäivänä 2001 paloi vanha Kesä-Elanto, joka oli toiminut vähävaraisten auttajana tunnetun Veikko Hurstin vaatevarastona.

Mediassa ja tutkimuskohteena

1938: Kyllä sopi olla ylpeä, kun jo neljän viljelyvuoden jälkeen päästiin lehtien palstoille oikein kuvan kanssa. Oli nimittäin saatu kunniapalkinto Uudenmaan ruotsinkielisen puutarhaliiton juhlanäyttelyssä Messuhallissa.

1939: Yleisradion lastentunti Herttoniemessä, jonne Markus-setä radioautoineen tuli. Vierailu pani alulle kokonaisen sarjan omatekoisia lastentunteja.

1943: Suomisen taiteilijat -elokuvan ensi-ilta. Pipsa ja Olli järjestävät iltamat sotelesken auttamiseksi.

”Puutarhamme lapset pääsivät joskus myös seuraamaan Suomi-Filmin filmauskohtauksia, sillä Pipsa eli Maire Suvanto oli puutarhamme tyttöjä. Pääsimme oikein itsekkin mukaan filmiin Suomisen taiteilijat. Meitä oli seitsemän tai kahdeksan mukana koululaisina luokassa.” (Liisa Vaapi)

1949: Puutarhasta filmattiin lyhytelokuva, jota esitettiin kymmenissä teattereissa alkukuvana. Käsikirjoituksen teki Siirtolapuutarhaliiton herttoniemeläinen puheenjohtaja Antero Nevaja, ja spiikkaajana toimi radioääni Carl-Erik Creutz. Valitettavasti tämä Siirtolapuutarhaliiton teettämä yhdeksän minuutin mittainen filmi on kadonnut.

1970: Televisioteatteri filmasi Aulikki Oksasen Aliisaa mökillä numero 160, jonka omisti silloin Selma Miettinen. Miettisellä oli myös pieni rooli elokuvassa, jossa Aliisa (Siiri Angerkoski) sai tilapäisasunnon mökistä. Ohjaajana oli Jukka Sipilä. Filmiä on myöhemmin esitetty uusintana televisiossa.

1981: Helsingin yliopiston kansatieteen laitos tutki siirtolapuutarhan sosiaalisia suhteita pro-seminaarissaan. Tutkimuksen teki opiskelija Asta Haapalainen. Opponentteina toimi kaksi siirtolapuutarhan edustajaa. Ilmeni, että naapuruus on selvästi merkitsevin tekijä siirtolapuutarhakosketuksen syntymisessä.

1986: Norjalainen lehtimies vieraili Tähkä Huhtalan luona ja teki jutun alueestamme.

1990: MTV3:n Huomenta Suomi teki kesäkuussa jutun alueelta.

1990-luvulla: TV1:n sarjaa Kotikatu filmattiin myös puutarhassamme. Sarjan Mäkimaan Laura oli avoliitossa Kimmo Söderin kanssa, jonka äidin mökki Lumikellontie 140 leikisti oli. Ohjelmassa rakennettiin pikkuruinen leikkimökki, joka lahjoitettiin yhdistyksellemme. Sarjaan pääsyn mainosarvoa ei pidä väheksyä, sillä sarjalla on noin miljoona katsojaa.

1995: Amerikkalaisen Country Living -lehden toimittaja teki juttua meistä ja muista Helsingin siirtolapuutarhoista.

1999: TV1:n dokumenttiohjelmien Lähitarinat teki siirtolapuutarhastamme peräti viisiosaisen sarjan ”Kylä omenapuiden alla”. Ohjelma kuvasi lupsakkaasti herttonomien arkista elämää: puheenjohtaja Erkki Auvisen kiireitä, Vuokko Hännisen kansainvälisiä luomupäivällisiä, Samin remonttihuolia, Hannan 8-vuotis-synttäreitä, Viljon sairaalamatkaa, lasten olympialaisia, keittiön puuhanaisia sekä talkoita, joissa vanha riihi sai oikeaoppisen uuden punamultauksen sopivasti 65-vuotisjuhlille. Sateesta huolimatta juhlat näyttivät onnistuneilta. Mukana oli myös 1930- ja 1940-lukujen valokuvien näyttely vesitornissa.

Juhannusjuhlat oli alun perinkin suunniteltu kuvattavaksi, mutta täysin käsikirjoituksen ulkopuolelta mukaan tuli miltei legendaarisen kesäsaunan tulipalo - kaikkien suureksi suruksi. Järkyttyneitä ilmeitä! Monet muistivat, että yli kymmenen vuotta aikaisemminkin juhannuksena saunassa oli ollut tulipalo. Kaikesta huolimatta pidettiin tavanomaiset juhannusjuhlat lipunnostoineen, grillauksineen, hattukilpailuineen ja tansseineen.

Ohjelman esikatselussa Ylen Isossa Pajassa oli noin sata herttonomia. ”Hieno tilaisuus tarjoiluineen.”

2002: NYT-liitteen toimittaja asusti viikon Villa Rosassa (107) kirjoittaen kokemuksistaan. Jutussa marjaniemeläinen julkkis Wilma Schlizewski tuli antamaan toimittajalle neuvoja mökkielämään ja kehotti hävittämään rikkaruohot napalmilla. TV2:n Satumaa-sarjan

omena-aiheiseen ohjelmaan kerättiin omenia, joita jaettiin ilmaiseksi rautatieasemalla.

2004: Saara Pelttarin mökki (171) pääsi TV1:n Puutarhaunelmiin otsikolla ”Siirtolapuutarhassa vihertää”, vaikka sinä keväänä ei kyllä vielä mikään vihertänyt. Jopa Maaseudun tulevaisuus ja Kauppalehti kiinnostuivat meistä. Puutarhassamme alkoi vieraila korealaisia turistiryhmiä, jotka pyrkivät jopa sisälle mökkeihin.

2005: Paula Paananen esitteli perheen mökkipuutarhaa (70) TV1:n Puutarhaunelmissa, jossa se kilpaili kauneimman pihan tittelistä kymmenen muun suomalaisen pihan joukossa.

Suomisen Pipsa alias Maire Suvanto:

”Meillä oli eri kiiva”

Helsingissä tulee vastaan niin paljon kuuluisuuksia, että presidentin näkeminen kadulla ei pahemmin hätkäytä. Sen sijaan Suomisen Pipsana tunnetun Maire Suvannon tapaaminen alkaa yhtäkkiä jännittää: hänhän oli televisiossa jo silloin, kun olin pieni...

”Herttoniemeä parempaa paikkaa ei ole. Tunne tulee edelleen kauhean vahvana. Kun ruoho alkaa vihertää ja kukat nousevat, kaipaen tänne lapsuuteni paratiisiin. Täällä juhannus tuntui juhannukselta”, vaaleahiuksinen pieni nainen kertoo riihellä ”vanhojen tapaamisessa” elokuussa 2005.

”Meillä lapsilla oli hyvä yhteispeli. On ihmeellistä, ettemme edes riidelleet! Eikä kenestäkään kanneltu. Ja aikuiset olivat todella kiitettäviä, kun he uhrasivat meille aikaa. Kaksi- ja kolmikymppiset ottivat meidät huostaansa ja keksivät ohjelmaa. Me näyttelimme ja pienet saivat olla keijuina.

Kun Markus-setä tuli, meidät koottiin kaivokentälle. Siitä seurasi, että meitä pyydettiin usein radioonkin. Pommitusten takia talvisodan aikana kaupungissa ei ollut paljon lapsia. Jotkut lauloivat, toiset lausuivat. Markus-setä jutteli ja haastatteli meitä. Olin siellä monta kertaa.”

Radiosta Maire Suvannon tie kulki Elannon näyttämölle. Suomi-Filmi taas otti näyttelijöitä Elannon piiristä. *”Omat kuvani lähetin vasta, kun niitä pyydettiin”,* kertoo Maire, joka oli ensimmäistä Suomisen perheen elokuvaa filmattaessa kymmenvuotias.

”Suomisen perhettä oli hyvin mukava tehdä. Elokuvia tehtiin kuusi. Kaikki näyttelijöitä ja teknistä henkilökuntaa myöten olivat tavattoman kivoja. Koko juttua tehdessä oli tunne, että Suomiset on todellinen perhe. Koinkin, että minulla oli kaksi perhettä.”

Maire kertoo jälkeenpäinkin silloin tällöin tavanneensa filmiveljeään Lasse Pöystiä. *”Tosin aina sattumalta.”*

Filmitähden uran jälkeen Suvanto meni töihin Mikkelin kansan-korkeakouluun. *”Opetin lausuntaa, puhetaitoa ja näyttämötaitoa. Mikkeliin lähtiessäni jätin jäähyväiset siirtolapuutarhalle. Sisareni jäi tänne, mutta hänkin myi sitten mökin.”*

Mikkelistä palattuaan Maire pääsi Stockmannille myyntitaidon opettajaksi. *”Viihdyin siinä työssä yli 20 vuotta. Nykyisin nautin eläkkeellä olostani. Joskus on tullut mieleen hankkia siirtolapuutarhamökki, mutta olen luopunut ajatuksesta, kun olen jo näin vanha.”*

Monien muistojen joukossa Mairelle on jäänyt mieleen perheen possu aikana, jolloin niitä pidettiin siirtolapuutarhassa.

”Kun tuli lahtausaika, meidän sika sai sikaruton. Sille jouduttiin antamaan ruiske, jonka tiedettiin maistuvan lihassa. Äiti sanoi, että sialle pitää juottaa kahvia maun peittämiseksi. Amerikkalaiset vieraat olivat juuri tuoneet meille kaksi pakettia kahvia. Minä olin kahviratti, ja minua raivostutti, että kahvit juotettaisiin sialle. Piilotin toisen paketin”, Maire kertoo ja nauraa aivan kuten pienenä Suomisen Pipsana. Vain pinni puuttuu ruskeasilmäisen tytön tukasta.

Napakka ote liitosta

Suomen Siirtolapuutarhaliittoa on johdettu peräti 36 vuotta Herttoniemestä. Eino Kilpi toimi puheenjohtajana 1942-1948 ja Antero Nevaja heti hänen jälkeensä liiton historian pisimmän jakson 1948–1978.

Herttonomit Siirtolapuutarhaliiton hallituksessa

Eino Kilpi	puheenjohtaja	1942–1948
Antero Nevaja	puheenjohtaja	1948–1978
Emil Tuomi	varapuheenjohtaja	1945–1948
Kalevi Tirkkonen	hallituksen jäsen	1983–1986
	varapuheenjohtaja	1989–1991
Sylvi-Kyllikki Kilpi	sihteeri	1936–1939
J. V. Laine	taloudenhoitaja	1939–1948
Martti Elolampi	taloudenhoitaja	1975–1986
Erkki Auvinen	valtuuston jäsen	1983–1986
	hallituksen jäsen	1997–2001
Kristina Gustafsson	hallituksen jäsen	2005–

Myös Siirtolapuutarha-lehti on enimmäkseen huolehtinut meistä hyvin. Peräti viisi pää- tai vastaavaa toimittajaa on ollut herttoniemeläisiä.

Sylvi-Kyllikki Kilpi	1937–1939
Emil Tuomi	1940–1942
Antero Nevaja	1949–1956
Marjuska Helanko	1981–1986
Anna-Maija Gruber	1987, 1996–1997

Siirtolapuutarha-lehti liittyy siis Herttoniemeen kiinteämmin kuin minkään muun siirtolapuutarhan historiaan. Ei varmaan ole ollut helppoa vastata lehdestä monenkirjavien vaatimusten ja odotusten ristitulella: pitää tiedottaa liiton hallituksen ja työvaliokunnan linjauksista sekä järjestön toiminnasta, auttaa lukijoita käytännön asioissa, joista ehkä viljely on lähinnä useimpia sekä antaa tietoa ja tukea uusille puutarhoille.

Lehden ahkeria kolumnisteja Herttoniemestä ovat olleet Hugo Hurta, Lauri Taipale, Marjuska Helanko ja Asta Korppi, joka yhä kertoo leppoisasti Herttoniemen kuulumiset ”Sanan viljaa” -palstalla. Anna-Maija Gruber toimi vastaavan toimittajan pestin ohella pitkään myös lehden toimittajana.

Yleisöpuhelimesta internetiin

Viestintä on pelannut myös siirtolapuutarhan sisällä joskus hyvinkin kekseliäästi. Olof Ekholm kertoo, miten heillä oli sovittu viestitysjärjestelmä alueella asuvien appivanhempien kanssa: ”Jos heillä oli verho ikkunassa, he odottivat meitä käymään.”

Auli Joutsimiehelle (103) on jäänyt elävästi mieleen, miten naapurin Anttia aina kutsuttiin ulos tietyllä vihellyksellä. Aulin mukaan se meni suurin piirtein näin: Fiiu pappaa, fiiu pappaa, fiiu fiiu fiiuu pappaa!

Aivan ”savumerkkikaudella” emme kuitenkaan enää ole. Siirtolapuutarhassa on ilmestynyt oma tiedotuslehti ainakin pariin otteeseen. 1990-luvulla ilmestyi pari kertaa vuodessa Puutarhaposti. 2005 aloitti ilmestymisensä Herne (Herttoniemi News).

Kännykkäkansalle on varmaan täysin käsittämätöntä, kuinka suurta iloa ja helpotusta herttikalaisille tuotti aikanaan se, että Kaivokentälle (Keinukentälle, nyk. Leikkikentälle) saatiin yleisöpuhelin 1934. Tärkeät asiat saatiin vihdoinkin vaivattomasti toimitetuksi. Ajan nostalgiaa voi vielä käydä aistimassa Sofiankadun katumuseossa, jonne siirtolapuutarhan vanha ja arvokas koppi siirrettiin.

Mutta eihän ihmisille yleisöpuhelimien onnikaan kauan riittänyt, vaan 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa majaan toisensa jälkeen alkoi ilmestyä oma puhelin. Linjat taisivat kuitenkin olla ylikuormitettuja tai kaapelit sekaisin, sillä usein puhelut ohjautuivat naapurimökkeihin. ”Kyllä ne näkyy tuolla pihallaan olevan, huudanko puhelimeen?” sanoi Paanasten (70) naapuri vikasoittoon. Vuosituhannen vaihteessa kännykät syrjäyttivät lankapuhelimet melkein kokonaan.

2000-luvulla surfaamme internetissä. Vanhempaa ikäluokkaa tietokoneen työntyminen elämän joka soppeen saattaa hiukan pelottaakin. Eeva Saarnilahti ja Riitta Valkeila laativat yhdistyksellemme monipuoliset kotisivut

Herttoniemen marssi

Siirtolapuutarhamme sai oman marssin 20-vuotisjuhlinsa vuonna 1954.

Sen sävelsi Artturi Rope.
Sanat ovat säveltäjän ja Lauri Taipaleen yhteistyötä,
herttonomeja molemmat.

*Kesämökkimme Herttoniemessä on
se meille on verraton,
joka suunnalta saartaa rannat veet
kauniit salmet, lahdet ja niemekkeet.
Luonnon kauneus täällä on.
Lasten nauru soi
täällä viihtyä voi.
Ken Herttoniemessä asua saa,
toivo paikkaa ei parempaa.*

*Missä äsken viel' oli hanki ja jää,
siellä nurmi nyt vihertää.
Kurkiaurat kiiruhti kirkuen
soi liverrys pikkulintujen
riemuin meitä ne tervehtää.
Päiväks' vaihtui yö,
meille alkavi työ.
Jo Herttoniemessä herätty on
kesän lämpöön ja luontohon.*

*Kesän lämpö satoa kasvattaa,
palkan ahkeruutemme saa.
Arkipäivästä saamme sunnuntain,
kun seutua kaunistaa rakastain
sille tahdomme uurastaa.
Seutu kaunis tää
ei se unhoon jää.
Yhä kauniimmaksi me saamme sen
sille voimamme antaen.*

1950-luku - elvytyksen aikaa

Sodasta toipuminen oli rankka prosessi, joten on täysin ymmärrettävää, että 50-luvulla oli ”havaittavissa väsymyksen merkkejä”. Yhdistys sai uudet järjestyssäännöt, mutta se taisi jäädä monelta huomaamatta. Yleiskokouksessa vuonna 1953 oli läsnä vain kymmenen prosenttia jäsenistä.

Aktiivinen toiminta keskittyi yhä enemmän samojen harteille. Musiikki- ja urheiluelämä oli vilkasta. Vuonna 1955 järjestettiin aluejärjestön juhlassa ensimmäiset henkiset kilpailut, ja ne Herttoniemi vieläpä voitti. Myös urheilukilpailuissa herttoniemeläiset nuoret pärjäsivät hyvin. Mutta eipä kuitenkaan saatu kokoon huvitoimikuntaa. Kanttori I. Himanen, joka oli ansiokkaasti vetänyt kuorotoimintaa, siirsi kuorojohtajuuden musiikkikapteeni Artturi Ropelle.

Väsymyksestä kertoo sekin, että vuonna 1955 omistaja vaihtui 25 majassa. Vuonna 1959 vihittiin yhdistyksemme lippu ja uusi viiri otettiin käyttöön. Molemmat oli suunnitellut K. V. Andersson. Koko siirtolapuutarha-aate tuntui elävän aallonpohjaa. Seuraavana vuonna lapset kerhoilivat ilman ohjaajia. Saunominen väheni.

Siirtolapuutarhan kohtalo oli oikeastikin vaakalaudalla.

”Voittajan tuntein selvisimme 50-luvulla kaupungin kaupan-hieronnansta, kun se halusi lunastaa palstojamme Kipparlahden silmukan tienpohjaksi. Pyysimme 40 000 mk vanhaa rahaa per mökki. Kalliina pitivät ja päättivätkin rakentaa korkean kivivallin tienpohjaksi, eikä yhtään mökkiä tarvinnut purkaa.” (Antero Nevaja)

1960-luvun nousukausi

Herttoniemen leima kesäsiirtolana alkoi murentua. Läheskään kaikki eivät enää muuttaneet asumaan alueelle; siellä saatettiin vain pistäytyä. Tähän vaikuttivat useat seikat: liikenneyhteydet olivat helpottuneet, kotien mukavuudet kasvaneet ja alueelle oli muuttanut jo runsaasti uusia mökkiläisiä, joilla ei ollut kesäasumisen perinteitä.

”1960-luvulla, kun talouselämässä oli raju noususuhdanne ja kun koko Suomi vaurastui monin tavoin, siirtolapuutarhoista ei paljon puhuttu. Ostettiin uusia autoja, ja yhä useammat suomalaiset hankkivat kesämökin järven rannalta. Herttoniemi muiden siirtolapuutarhojen tavoin nukkui Ruusun unta, ja asukkaat odottivat, mitä lähistölle aletaan rakentaa ja pelkäsivät puutarhojensa puolesta”. (Asta Haapalainen pro gradu -työssään)

1970-luvun öljykriisi ja uudet arvot

1970-luvun alussa nihkeydestä tunnuttiin päässeen eroon. Osanotto kokouksiin lisääntyi. Vuonna 1974 epä tietoisuus vuokra-ajan jatkumisesta toi lisäpilviä muutoinkin sateiseen kesään. 1976 väki sai hengähtää, kun kaupunki jatkoi vuokrasopimusta kymmenellä vuodella.

Metron rakentaminen alkoi 1970-luvulla. Metrotöiden alkamisen takia yhtään mökkiä ei tarvinnut hävittää, mutta muutamista palstoista metrovali nipisti puolet pois.

Jatkuva nousukausi piristi kaikin tavoin. Puuhakas toimikunta puhalsi eloa koko yhdistykseen. Tehtiin matkoja - jopa ulkomaille: Leningradiin, Tallinnaan, Moskovaan, Budapestiin ja Norjaan. Järjestettiin myös luontoretkeä ja jytäjumppaa sekä kunnostettiin innokkaille lentopalloilijoille pelikenttä. Korjattiin vesijohtoverkostoa, sovittiin kaupungin kanssa jätehuollon parantamisesta.

Uutta tekniikkaa hankittiin: polttomootorikäyttöinen ruohonleikkuri, sähköhellä riihelle, levy-kasettisoitin, laskukone, kahvinkeitin ja kirjoituskone. Vuonna 1979 saatiin hallintaoikeus riiheen, jonka kuntoa oli pari vuotta aikaisemmin kohennettu.

Alkaneen nousukauden keskeytti öljykriisi. Ihmisiä yritettiin herätellä pohdiskelemaan luonnon saastumista ja luonnonvarojen ehtymistä.

Tähän saumaan sopi erinomaisesti polttoainetta kuluttamaton mökkimatka, mikä taas puolestaan nosti melkoisesti siirtolapuutarhojen imagoa ympäristötietoisten kaupunkilaisten silmissä. Koristepuutarhasta tuli hyötypuutarhan veroinen tai sitä tärkeämpi. Puutarhalehdet kylvivät myrkyttömän, luonnonmukaisen viljelyn siemenen. Siemen tosin iti vasta myöhemmin.

Vuonna 1980 Kivinokka-Seuran, KTV:n, Urheiluseura Ponnistuksen ja HSPY:n yhteistyötoimikunta valitti kaupungin arkkitehdeille suunnitelmasta, joka halkaisisi puutarhan autotiellä. Arkkitehti ymmärsi.

"Kovin kateellisina ja ahnaina silmäilevät varsinkin tietyt poliittiset päättäjät puutarhaamme", totesi puheenjohtaja Erkki Auvinen 50-vuotishistoriikissa. Historiikissa siirtolapuutarhaamme verrataan "pieneen valloittamattomaan kylään Galliassa", jota "roomalaiset legioonat" Asterix-sarjakuvien tapaan uhkaavat.

"Meidän mökki oli siirtouhan alla. Metro menee nyt lisämaana olleen vanhempien perunamaan yli. On aina surkeaa, kun reunaa murretaan. Silloin alue on vaarassa. Myös kaupungistuminen ympärillä on uhka. Oleellista on, että siirtolapuutarha säilyy. Ne ovat jatkuvasti olleet uhan alla." (Matti Herlevi)

1980-luku, metro ja uusi sähkövalaistus

Kaupunki kehitti julkista liikennettä. 1970- ja 1980-luvut mittavine tiejärjestelyineen häiritsivät siirtolapuutarhan idyllistä rauhaa, jopa niin että Kipparlahdensilmukka toi autot kaasuttelemaan melkein mökkien katoille. Kesäkuusta 1982 lähtien metro on ollut melko hallitseva siirtolapuutarhan näkö- ja kuulokentässä. Sen kanssa pystyvät kilpailemaan vain matalalla lentelevät pienlentokoneet ja helikopterit. Metroradan läheisyys tuskin ilahduttaa ketään, mutta siihenkin voi tottua. Pahimmalla kuuluvuusalueellakin voi havahtua monen tunnin pihalla olon jälkeen, että ”ai, metrokin meni”. Pimeinä syysiltoina kattojen yläpuolella rymistelevä valaistu metro näyttää jopa hauskalta!

Metroradan kupeessa mökissä 85 asunut Mailis Kuusisto muistelee (Siivonen-Salonen Kuchka 1999): *”Tässä meni ennen puutolpat ja puhelinlangat. Niitä mä kaipaankun pääskysyet aina keräänty siihen langoille.”*

Vuonna 1988 yhdistys valitti kirjallisesti metron melusta ja esitti meluaitaa. Vastaus luettiin sanomalehdestä: ensin suojellaan ympärivuotisesti asutetut alueet, sitten vasta muut. Meluaidan arveltiin tulevan vasta vuosien päästä. Se ihme nähtiinkin vasta vuonna 2005.

Luonnonmukaisen ja myrkyttömän viljelyn puolustajien äänet alkoivat yhä useammin kuulua yhdistyksen kokouksissa. Vähitellen -joskin hitaasti - koko puutarha alkoi muuttua torjunta-aineettomaksi.

Yhteisten töiden hoitamiseksi pantiin alulle taksvärkkisysteemi ja määrättiin talkoomaksu sekä laadittiin Herttoniemeläisen puutarhurin käsikirja. Nuorten urheilutoimintaa kannustettiin.

Vuonna 1984 vietettiin 50-vuotisjuhlia kokonaisen viikon ajan. Ansioituneille jäsenille jaettiin viirejä ja ansiomerkkejä - kaksi hopeista ja seitsemän pronssista, niin kuin tapana on yhdistyksen täyttäessä tasavuotia. Tuohon aikaan alkuperäisiä viljelijöitä oli enää kaksi ja toisen polven viljelijöitä kuusi. Vuonna 1987 uusittiin ulkovalaistus ja samalla upotettiin maahan sähkö- ja puhelinkaapelit.

Vuoden 1989 toimintasuunnitelmassa todettiin, että siirtolapuutarhatoiminta on voimakkaassa kasvussa. Perusparannuksiin nähtiin aiempaa paremmat mahdollisuudet.

1990-luku ja uusi vuokrasopimus

Laman tuomat lomautukset ja työttömyys lienevät arkea monelle herttonomillekin, arveltiin vuoden 1992 toimintasuunnitelmassa.

”Eräs lohtu voi tähän olla parempi ajan riittäminen puutarhan hoitoon. Ajanpuute kun näyttää olevan yhä useamman meikäläisen ongelma. - Nyt kun kaikki muut natisevat laman ja muun kurjuuden kurimuksessa, pistäkäämme oma harrastuksemme uuteen nousuun. Otetaan osaa yhdistyksen toimintaan, jokaisella meillä on erikoisalueita, joita osaamme juhlista, kilpailuissa ja muissa yhteisissä riennoissa. Otetaan puutarhasta irti paremmin sen antama hyöty, opetellaan kompostointia ja kierrätystä.”

1990-luvulla ”alueen säilyttämiseksi työskentelevä porukka” piti kokouksia. Kaupunginhallitukselle toimitettiin muistutus yleissuunnitelmasta. Tulevan Hiihtäjäntie-Kipparlahti-rinnakkaistien alle ennakoitiin jäävän kuudesta kymmeneen mökkiä. Siirtola-puutarhatoimisto ehdotti korvaavia palstoja Kumpulaan.

Lopulta vuonna 1996 saatiin hartaasti odotettu 30-vuotinen vuokrasopimus, joka tosin korotti vuokria puolella. Sopimus antoi kuitenkin uskoa tulevaisuuteen. Vasaran alituinen kalke kertoi, että yli 60-vuotiaita mökkejä pantiin kuumeisesti nykykuntoon. Etteivät vilkastuneet korjaus- ja rakennustyöt olisi päässeet ryöstäytymään ihan villeiksi, laadittiin tiukkoja määräyksiä. Uusien tyyppipiirustusten ja lisääntyneen rakennusoikeuden (35 neliötä) saaminen siirtyi 2000-luvulle.

2000-luku toi naispuheenjohtajan

2000-luvun uudet tuulet toivat yhdistykselle ensimmäisen naispuheenjohtajan, Kristina Gustafssonin, joka rohkeasti ja ennakkoluulottomasti tarttui uusiin ja vanhoihin haasteisiin. Vuonna 2004 yhdistyksemme vietti 70-vuotisjuhliaan. HSPY:n viidenneksi kunniajäseneksi kutsuttiin useimpien tuntema Jatta eli Tähkä Huhtala.

”Ennen talkooporukka oli paljon suurempi. Tehtiin paljon yhdessä. Nyt uudet tuulet puhaltaa ja on toinen systeemi. Henki on erilainen. Itse en kahdeksankymppisenä enää viitsisi paljon tehdä.” (Olof Ekholm)

Kikka

Tähtä Huhkala

alias Jatta ”kuuluu kalustoon”

Jatta kertoo tulleen siirtolapuutarhaan 15.7.1975. Samassa hetkessä huomaamme, että haastatteluhetken päivämäärä on 15.7.2005. Onneksi olkoon, olet siis ollut herttonomi tasan 30 vuotta!

”Kuin olisin eilen tullut. Kaikki alkoi siitä, kun seisoin bussipysäkillä ja ihmettelin, mikä paratiisi tämä oikein on. Kolme bussia meni ohi. En ollut ennen kuullut mitään siirtolapuutarhoista. Sitten kävi ilmi, että tuttavallani oli täällä mökki, ja hän myi sen minulle.”

Parissa vuodessa Jatasta tuli emäntä.

”Riihessä oli silloin 'tiilikasa', kaksi pesuvatia ja vesiämpäri. Vesi haettiin KTV:n alueelta. Lasinen lihakaupan tiski siellä oli myös. Olen ollut emäntänä kahteen otteeseen. Ensin keittiössä kymmenen vuotta ja sitten välillä kymmenen vuotta pois. Pidimme hyväntekeväisyyslounaita ja lastenjuhlia. Leivoin, paistoin, hoisin. Puutarhalaisissa oli se kaunis piirre, että he tulivat auttamaan. Erkki Auvisen puheenjohtaja-aikana oli 40 tilaisuutta kesässä. Kuuluin keittiökalustoon. Tilaisuuksissa oli ollut kaupan kilopullaa, mutta minä aloin leipoa pullat ja leivät. Ensimmäisissä talkoissa oli 80 henkeä. Emäntänä pidin paitaa, jossa luki: ”Tämän talon töissä ei tarvitse välttämättä olla hullu, mutta se on eduksi.”

Vakituinen emäntä merkitsi paljon alueelle. Nuoret laskevat aina töitään.

Minä kerkesin leipoa, paistaa ja auttaa siinä sivussa kolmea vanhusta. Olin 12 vuotta hallituksessa. Pakastimessa oli aina pullaa, piirakkaa ja jäätelöä.

Hyvä henki merkitsee paljon, täytyy tehdä sydäimestä. Kerrankin 1990-luvun lopulla tuli iso pytty silakoita illan juhliin eikä puheenjohtaja ollut kertonut mitään etukäteen. Pantiin pystyyn talkoot. Räsänen Sirkka rupesi paistamaan, Anneli Kalke, Kari Karkku sekä Kari ja Eila Konkari puhkoivat. Koko päivä siinä meni, mutta illalla juhlittiin.

Terveys- ja alkoholitarkastaja kävivät välillä. He käyttäytyivät niin silmiinpistävästi, että heidät huomasin. Kysyivät onko lonkeroa, löytyisikö edes tiskin alta. Meillä oli myynnissä vain ykköstä. He eivät huomanneet tarkistaa, että myimme eilisen päivän maitoa. Sillileivät menivät aina kaupaksi.

Silloin oli minusta hyvä yhteishenki. Aherrettiin yhteiseksi hyväksi. Aika ja ihmiset muuttuvat. Nyt tuntuu, että yhteishenki on kuollut ja auttamishalu kadonnut. Toivoisin, että tänne voitaisiin tuoda vanhuksia vierailemaan. Se on vielä mun unelma. Viime aikoina on menty takapakkia. Ihmisillä on omia porukoita. Mutta ehkä se tulee taas. Täytyy olla vetäjiä, jotka saavat muut mukaansa. Ehkä sitten, kun ihmiset saavat mökkinsä ja puutarhansa kuntoon.”

Jatta on sitten 40-luvun harvoja - ellei ainoa - joka on asunut alueella läpi talven. *”Kokeilin, että onko se mahdollista. Nyt kun mökki on kunnossa, niin kyllä se onnistuu. Tosin en ole aikonut toistaa kokeiluani.”*

Hyvästä jaetaan

Kuten Jatta jo mainitsi, mökkikylä järjesti riihellä useana kesänä hyväntekeväisyyslounaan, jolla kerättiin rahaa syöpäjärjestölle. Ihmisiä osallistui parhaimmillaan 120 henkeä ja tuottokin oli sievoinen.

Sota-aikana herttonomit keräsivät kukkasia ja marjoja sotainvalideille. Joka palsta lahjoitti keräykseen jotakin.

Yhdistyksellä on myös ollut oma kummipoika, Jaakko Sandvik. Yhdistyksen jäsenet huolehtivat yksin jääneen puutarhan pojan lastenkotiin. Hänelle kerättiin tarvittavat maksut. Vuodelta 1951 löytyy kirjaus, että kummitilin varat 15 924 markkaa luovutettiin hänelle.

Mökit kallistuvat - ja kallistuvat

Siirtolapuutarhamökit ovat vuosien varrella kallistuneet sekä fyysisesti että rahallisesti. Välillä vierestä katsoen on tuntunut tyrmistyttävältä, että pienen palstan joka suuntaan vinossa olevasta mökistä pyydetään pulittamaan suurehkoa summaa. Pahimmassa tapauksessa ostaja saa vuokraoikeuden ohella kasan homehtunutta lautta ja muutaman kituliaan perennan. Mutta siinä projektissa näkeekin sitten nopeasti oman työnsä jäljen, mitä taas ei pääse tänä päivänä joka palkkatyössä

näkemään, kun työn tulokset eivät ole käsin kosketeltavia.

Mauno Saarelan mukaan vuonna 1967 mökki maksoi 7000 markkaa. *”Sain sen reilun kolmen kuukauden palkalla. Ei saa tänä päivänä. Olin ensin maksanut käsirahan Marjaniemestä, mutta sitten alkoi kuulua huhuja, että se menee asuinalueeksi. Peruin ja menetin käsirahan. Ei harmita, Herttoniemi on aina Herttoniemi.”*

Kiinteistökuplan kasvaessa vuonna 1986 kaupunki ilmoitti puuttuvansa siirtolapuutarhamökkien hintoihin. Helsingin aluejärjestö sai tehtäväkseen kerätä tiedot mökeistä maksetuista hinnoista. Ajalla 1.1.–13.10.1986 Herttoniemessä tehtiin 11 kauppaa. Halvin kauppahinta oli 30 000 ja kallein 63 000 markkaa.

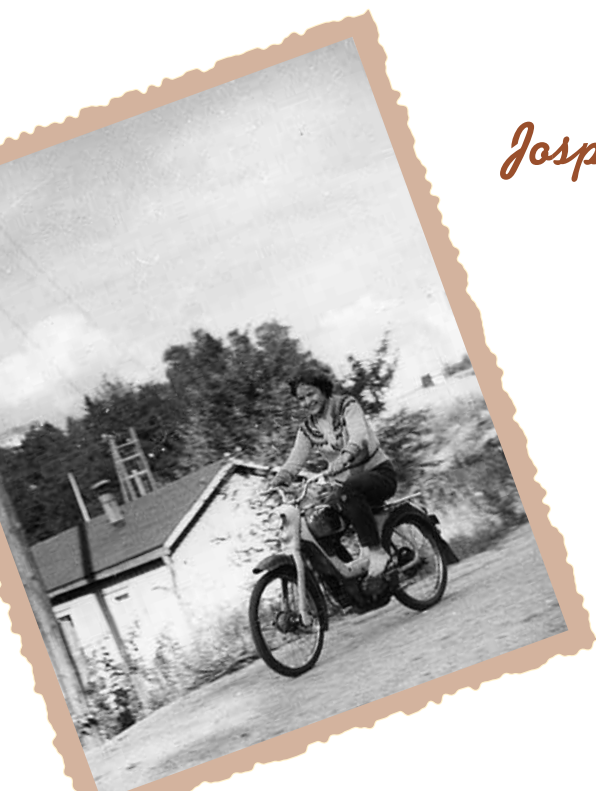
Joulukuussa 1987 mökkien hintahaitaria tiedusteltiin taas. Herttoniemessä kirjattiin, että mökeistä on kuluvana vuonna saatu 45 000 – 75 000 markkaa. Toimikunta eli hallitus pohti, saako myyjä valita ostajan vai onko mökki myytävä sille ostajalle, jonka kaupunki osoittaa. Lopulta ilmeisesti aluejärjestön reklamoinnin takia kaupunki jätti kaavailemansa kaupungin lunastusoikeuden pois alueiden uusista vuokrasopimuksista. Kaupunki ilmoitti kuitenkin tarvittaessa puuttuvansa myyntihintoihin.

Hinta on aina tapauskohtainen ja riippuu sekä ostajan että myyjän arvostuksista ja myös niistä panostuksista, joita omistaja on mökkiä ja puutarhaa laittaessaan tehnyt.

”Vaari hankki palstan 66 vuonna 1935. Mökki myytiin kymmenen vuotta äidin kuoleman jälkeen. Siihen myyntiin liittyy ikävä muisto: Ostaja oli juuri eläkkeelle päässyt naishenkilö. Kauppa tehtiin elokuussa. Syyskuussa hän jäi bussin alle ja hän oli ennen kuolemaansa pitkään tajuttomana. Hoidin mökkiä sinäkin aikana.” (Matti Herlevi)

”Mummi ja vaari asuivat mökissä 103. Vaari (Saloranta) oli rakentanut sen. Olen asunut täällä kaikki kesät aikuiseksi asti. Isovanhemmat antoivat mökin minulle. Ex-mies ei pitänyt mökillä olosta ja vaari sanoi, ettei mökkiä tarvitse pitää. Möin nykyisille omistajille muistaakseni 1980. Sen jälkeen olen nähnyt painajaisia, joissa mummo ja vaari edelleen asuvat mökillä enkä minä voi kertoa heille, että olen myynyt sen. Äiti syyllisti minua myynnistä.” (Auli Joutsimies)

*Jospa mummi
tietäisi*

Torjunta-aineista luonnonmukaisempaan viljelyyn

Puutarhassamme on alusta pitäen kukoistanut poikkeuksellisen paljon hedelmäpuita muihin siirtolapuutarhoihin verrattuna, koska maaperä ja pienilmasto ovat suotuisia. Esimerkiksi 1937 alueella viljeltiin jo lähes 40 omenalajiketta. Tosin vuonna 1940 kuivuus ja kovat pakkaset tuhosivat 408 omenapuuta.

Sota-aikana viljeltiin juuresten ja marjojen lisäksi tupakkaa, sokerijuurikasta ja sikuria. Palkokasveilla korvattiin lihaa. Viljelytyöt olivat naisten harteilla, koska miehet olivat rintamalla.

Omenapuita oli pitkään tapana ruiskuttaa talvisin, keväisin ja kesäisin. Vuonna 1986 Marjuska Helangon kirjoitus Siirtolapuutarhalehdessä ruiskutuksen tarpeettomuudesta herätti keskustelua. Useimmat viljelijät olivat noihin aikoihin ruiskutuksen kannalla, mutta vuosikokous päätti, ettei alueella ruiskuteta. Vuonna 1991 ruiskutuksesta äänestettiin taas. Kun äänet jakautuivat lähes kahtia, ruiskutus sallittiin niille, jotka sitä halusivat. Vuonna 1994 päätettiin, ettei yhdistys enää järjestä ruiskutusta. Itse sen sai tehdä, kunhan huolehti, että naapurit tietävät asiasta.

1980-luvun alussa innostuttiin kompostoinnista. Riihellä pidettiin luento aiheesta Maanparannus ja komposti. Luonnonmukainen

viljely sai kosolti kannattajia jäsenistössä. 1989 Hyötykasviihdistys järjesti kasvien vaihtotilaisuuden Keinukentällä. Samana vuonna otettiin yhteyttä Viljavuuspalveluun, joka lupasi tulla tutkimaan omeniemme lyijypitoisuuden.

Tutkimuksessa saadut lukemat eivät hälyttäneet. Salaatti- ja persiljanäytteistä löytyi lyijyä 0.15 milligrammaa kiloa kohti (sallittu määrä 0.3 mg) ja kadmiumia 0.035 mg (0,1 mg). Maaperästä lyijyä sen sijaan löytyi 60 mg litraa kohti, kun Helsingin viljelymaiden keskiarvo on 41 mg. Kadmiumia mullassamme oli 0.5 mg (0.6 mg).

Keväällä 2002 emeritaprofessori Leena Hämet-Ahti käynnisti jo muutaman vuoden ajan haaveillun perinnekasviprojektin. Tarkoitus on ollut auttaa pihojen omistajia löytämään nimet kasveilleen ja samalla opastaa meitä vaalimaan vanhoja perinnekasveja. Alueelta on tähän saakka dokumentoitu noin 250 lajia. Niiden kuvat, nimet ja kasvatusohjeet on koottu kotisivuillemme (www.siirtolapuutarhat.net). Luetteloa täydennetään jatkuvasti. Keväällä 2003 pääsisäänkäynnin varrelle rakennettiin perinnekasveista uusi perennapenkki viljelijöiden lahjoitustaimin ja riihen mälle perustettiin ruusutarha. Vuonna 2005 perustettiin taimivauvala kasvien vaihtoa varten huoltorakennuksen taakse.

”Mä en todella ole puutarhuri. Haen kaikki Töölöntorilta. Meillä on ruohikko ja aita sen ympärillä. Vaimo on vielä vähemmän puutarhuri.”
(Mauno Saarela)

”Ennen ihmiset viljeli enemmän. Kaikilla oli perunamaa. Nyt ei monet viljele enää mitään. Nyt yksin en tee enää mehujakaan. Aikanaan se oli tärkeää. Tuleehan ne marjat kerättyä edelleen, annan ystäville. Ei ihmiset enää välitä tulla itse poimimaan, heille pitää poimia valmiiksi.”
(Olof Ekholm)

”Ennen viljeltiin perunaa, nyt on nurmikkoa ja pari kukkasta. Hedelmäpuut on alkuperäisiä, uusia ei ole istutettu.” (Eila ja Pentti Manner)

”Herttoniemen rikkaruohokanta, jota varmasti moni pitää runsaanpuoleisena, sisältää yllättäen kasviharvinaisuuksia, joita ei muuten tavata monellakaan paikalla ja joihin ehkä pitäisi suhtautua hieman kunnioittavammin.

*Useimmille herttonomeille lienee ainakin ulkonäöltä tuttu kolmisädetyräkki (*Euphorbia peplus*), joka sattuu olemaan meillä melko tavallinen rikkaruoho mutta tutkijoille Helsingin harvinaisimpia kasveja, jota tavataan ennen muuta siirtolapuutarhoista. Toinen vakionäky on sinikukkainen persiantädyke (*Veronica persica*), alun perin Kaisaniemen kasvitieteellisestä puutarhasta karannut viljelykasvi. Samaan harvinaisten rikkaruohojen kastiin kuuluu vaaleampikukkainen peltotädyke (*Veronica agrestis*).”*
(Anna-Maija Gruber)

Valtaa ja kunniaa tarjolla...

Ylin päätösvalta siirtolapuutarhassa on yhdistyskokouksella, joka pidetään syksyisin ja keväisin. Lähes viime vuosiin asti pidettiin myös kesäkokouksia. Puheenjohtaja ja hallitus valitaan syksyisin, talousasiat ja toimintasuunnitelma käsitellään kevään vuosikokouksessa. Muina aikoina yhdistyksen asioita hoitaa hallitus (ennen toimikunta). Puheenjohtaja ja jäsenet sopivat työnjaostaan. Hallituksen ulkopuolella monet vapaaehtoiset ja talkoolaiset toimivat aktiivisesti eikä siirtolapuutarha pärjäisi ilman heidän panostaan. Yhdistyksessä kaikki yhteinen hyvä rakentuu vapaaehtoistyölle.

Herttoniemen siirtolapuutarha kuuluu Suomen Siirtolapuutarhaliittoon. Monet käytännön asiat varsinkin kaupungin kanssa hoidetaan Helsingin Siirtolapuutarhojen Aluejärjestön kautta.

Kaupungin puolelta siirtolapuutarha-asioita hoiti vielä 1990-luvulla kiinteistöviraston metsä- ja maatalousosaston siirtolapuutarhatoimisto. Tärkeitä kontakteja olivat sen kulloisetkin työntekijät. Esimerkiksi luvan puhelimen asentamiseen mökille myönsi vielä 1990 metsä- ja maatalousosaston päällikkö. Sitten kaupunki siirsi valtaa ja vastuuta yhdistyksille eikä erillistä siirtolapuutarhatoimistoa enää ole. Siirtolapuutarhoista vastaa enää vähäiseltä osin rakennusviraston katu- ja puisto-osasto.

Yhdistys on historiansa aikana palkinnut aktiivisista toimijoistaan viisi kunniajäsenyydellä. Suomen Siirtolapuutarhaliiton kunniapuheenjohtajan arvo myönnettiin vuonna 1978 Antero Nevajalle. Liiton plaketti myönnettiin vuonna 2000 Kalevi Tirkkoselle. Heidän lisäksi liiton kultaisia, hopeisia ja pronssisia ansiomerkkejä on myönnetty lukuisille herttonomeille. HSPY on vuodesta 1995 lähtien myöntänyt Bo Nordbergin lahjoittaman kiertopalkinnon eli Kymppipalkinnon vuosittain ansioituneelle mökkiläiselle tai pariskunnalle. Lisäksi tunnustuksena on jaettu yhdistyksen standardeja (viirejä).

Yhdistyksen puheenjohtajat

1934–1935	A. Katra
1936–1943	V. Puska
1944–1954	K. Viljamaa
1955	A. Helenius
1956–1960	J. Koivistoinen
1961	U. Pirhonen
1962–1963	Aarne Lehti
1964–1965	K. Valaste
1966–1968	Aarne Lehti
1969–1970	Matti Javanainen
1971	Kaarlo Siljander
1972	Pentti Johansson
1973	T. Viherluoto
1974–1975	Martti Elolampi
1976–1978	Unto Väljä
1979–1980	Matti Stenberg
1981–1984	Erkki Auvinen
1985–1996	Kalevi Tirkkonen
1997–2000	Erkki Auvinen
2001–2004	Kristina Gustafsson
2005–	Veikko Isomäki

Kunniajäsenet

Emil Tuomi	1952
Ella Elovaara	1974
Ilmari Luoto	1974
Elli Rouvinen	1974
Tähkä "Jatta" Huhtala	2004

HSPY:n Kymppipalkinto

1995	Hugo Pulkkinen
1996	Erkki Auvinen
1997	Tähkä "Jatta" Huhtala
1998	Lyydi Horsmaranta
1999	(tieto kadonnut)
2000	Sirkka Räsänen
2001	Eila Konkari
2002	Martta Varnio
2003	Heikki Kananen
2004	Ville Virrankari
2005	Kauko ja Paula Paananen

Rakentaminen ja ympäristö

Pihojen ohella siirtolapuutarhan ilmeeseen vaikuttaa olennaisesti mökkien ulkonäkö. Tietty omaleimaisuus värityksen, kuistien, ikkunoiden ja ovien suhteen sekä varaston sijoituksessa sallittakoon, mutta muuten niin siirtolapuutarhayhdistys, kaupunki kuin museoviranomaisetkin ovat kautta historian halunneet säilyttää Herttoniemessäkin siirtolapuutarhan alkuperäisen rakennustyylin. Periaatteisiin kuuluu, että mökit seisovat rivissä, eivät ylitä tiettyä kokoa, ja että ne on pystylaudoitettu. Kuisteille on suositeltu pikkuruutuisia ikkunoita. Kulloinkin on ollut voimassa muutama hyväksytty tyyppipiirustus, joita on käytettävä.

Jäsenemme kaavoitusarkkitehti Antti Karvonen esitteli 1999 uuden eli viidennen mökkityypin (lähtökohtana mökki 102) piirustukset. Samalla hän muistutti, kuinka tärkeätä olisi säilyttää alueen yhtenäinen ilme. Yhdistys ei virallisesti hyväksynyt näitä piirustuksia, vaan Karvoselta pyydettiin uudet 35 neliön kokoon suurennettuna. Piirustukset lähetettiin kaupunkisuunnitteluvirastoon 2004.

Merkittävä muutos Herttoniemessä koettiin, kun kiinteistölautakunta jo 1936 salli kuistien lasittamisen. Monissa mökeissä kuistiosan erilaisuuden huomaa verrattuna muuhun rakennukseen. Esimerkiksi väliovi on tukevaa tekoa, koska se oli aikoinaan ulko-ovi. Kalustovajojen rakentaminen mökkien seinustalle hyväksyttiin 1951.

Mitä olisivat siirtolapuutarhat ilman käytäviä reunustavia portteja, kukin omistajastaan jotain kertovia taideteoksia. Hertarikan yhdeksi symboliksi on jo muodostunut mökki 1:n upea tulppaaniportti, joka tervehtii ensimmäisenä pääportista tulijoita. Asta Korppi on haastatellut ykkösen omistajaa Tuija Neva-ahoa Siirtolapuutarhalehteen:

”Olen ollut aina ihastunut alueemme mökki ykkösen porttiin. Jossakin vaiheessa se pääsi hieman ränsistymään, mutta onneksi Tuija kunnostutti sen. Samainen portti koristaa keväällä ilmestyneen Siirtolapuutarhaiheisen kirjan kantta (Siivonen-Salonen-Kuchka). Kysyin siis Tuijalta, mikä on portin tarina. Tuija kertoi, että hänen isänsä Mikko Outinen on portin itse suunnitellut ja tehnyt. Vaikka isä ei ollut alan ihmisiä, hän oli hyvä piirtämään ja kätevä käsistään. Ennen uutta porttia paikalla oli ollut jokin hutera porttiviritys. Kun uusi portti oli paikallaan, kaikki pysähtyivät sitä katsomaan. Tuijan äiti oli tuumannut, että katsovat kuin lehmä uutta porttia.”

Siirtolapuutarha on paljon muutakin kuin mökit, riihi ja huoltorakennus. Se on pieni kaupunki, jossa on huolehdittava teistä, pysäköintialueista, valaistuksesta, turvallisuudesta, putkista, sähköstä, vessoista, jätteistä, liikuntapaikoista, viheralueista, kulttuurista, rakentamismääräyksistä, väestökirjanpidosta ja veronkannosta. Herttoniemessä on lähdetty siitä, että paikkoja kohennetaan hiljalleen, mutta jatkuvasti. Hankkeita toteutetaan jalat maassa jäsenten toiveita kuunnellen. Viimeinen suuri ponnistus oli huoltorakennuksen tekeminen riihen alapuolelle. Rakentamisesta päätettiin vilkkaan keskustelun jälkeen vuonna 1993. Arkkitehtien

Ulla-Maija Lilja ja Päivi Savio suunnittelema rakennus valmistui 1996. Rakentajana toimi kaupungin rakennusvirasto. Lopulliseksi hinnaksi tuli 386 000 markkaa. Jäsentä kohti kerättiin tarkoitukseen 1400 markkaa vuosien 1995 ja 1996 aikana. Rakennuksen yhteyteen on suunniteltu myös komea saunaosa, jota ei ole vielä toteutettu.

Riihi peruskorjattiin 1990-luvulla. Kaupunki uusi vesikaton 1995. Vuonna 1998 korjattiin kiviperustukset, uusittiin lahonneita hirssiä ja korjattiin ikkunat. Keittiöstä vedettiin viemäri jätekaivoihin. Sadevedelle tehtiin poistosuunnitelma.

Riihi ei ole alun perin riihi vaan tupakkalato. Rakennusajankohdaksi on arvioitu noin 1750. Ensimmäisen kerran rakennus mainitaan vuonna 1805 Kulosaaren kartanon rakennusluettelossa. Tupakanlehtiä rakennuksessa kuivattiin satakunta vuotta. Vasta 1800-luvun lopulla siitä todella tuli riihi eli viljankuivatuspaikka. Siirtolapuutarhan käyttöön riihi tuli heti toukokuussa 1934, jolloin yhdistykselle myönnettiin lupa myydä sen tiloissa ”virvokkeita iltaisin ja juhlapäivinä myymäläin sulkemisajan jälkeen”. Hallintasopimus riiheen saatiin kaupungilta vasta vuonna 1979.

Vesitornin rakennusajankohdasta ei löydy tietoa, mutta se lienee rakennettu heti alkuvaiheessa kasteluveden saamiseksi. Merivettä pumpattiin merestä suodatintorniin, josta se johdettiin suolanpoiston jälkeen palstoille. Suodattava aine oli pääosin hiekkaa. Pumppuasema sijaitsi rannassa tornin alapuolella, mutta se purettiin tarpeettomana talkoilla 1988. Pumppuaseman luona poltettiin pitkään juhannuskokkoa ja paikkaa kutsuttiinkin yleisesti Kokkorannaksi. Kokon sytytys oli aina juhannusillan ohjelmassa kello 22. Rantaa täytettiin oksilla ja jätepuulla, ja heinät niittämällä sitä pidettiin siistinä. Moni on haaveillut rannan siistimisestä, mutta se jäänee haaveeksi, koska Saunalahti liitettiin Viikin luonnonsuojelualueeseen vuoden 2006 alusta. Ranta aiotaan säilyttää luonnonmukaisena, mitä se sitten tarkoittaneekaan.

Vuodesta 2002 vesitorni on toiminut puutarhan kirjastona. Hyllyistä löytyy noin tuhat teosta, jotka on saatu lahjoituksina mökkiläisiltä. Kokoelmissa on runsaasti hyviä ja kiinnostavia kirjoja, joten kaikki lukutoukat: nyt tutustumaan! Kirjastoa pidetään auki ainakin kerran viikossa. Tieto aukiolosta löytyy ilmoitustaululta.

Kaivo sijaitsi leikkikentällä puhelinkopin vieressä. Puhelinkoppi taas sijaitsi alusta alkaen mökin 44 edessä. Vuonna 1996 kirjelmöitiin puhelinkopin puolesta, että se saisi jäädä puutarhaan.

”Juomavettä haettiin ämpärillä kaivokentältä. Kaivonkansi on vielä tallella Vesijohtoveden tulo oli helpotus. Toisaalta kaivolle oli kiva mennä. Siellä tapasi aina muita.” (Liisa Vaapi)

Mökit ennen ja nyt

- 1936** Hietakenttä tehtiin talkoilla
- 1948** Kaupungin vesi pintajohtoihin
- 1972** Metrotyömaa rymisteli puutarhan katoilla
- 1978** Riihen katto korjattiin ja ostettiin ikkunaluukut
- 1980** Talkoitiin grillipaikka riihen nurkalle hirsistä ja kaivonrenkaasta
- 1982** Päästiin metrolla mökille
- 1983** Rakennettiin uusi pääportti
- 1984** Tehtiin jäteaitaus
- 1986** Kerättiin 250 markkaa mökiltä ulkovalaistuksen uusimiseen
- 1987** Ulkovalaistus uusittiin
- 1990** Vesijohtojen uusimistyö kesti koko elokuun.
- 1998** Yleisöpuhelin poistettiin kannattamattomana
- 2000** Keskuskentän sähköpääkeskus ja ekowc -rakennus valmistui, samoin hietakentän palloiluseinä
- 2001** Kompostialue uusittiin. Sähkökaapeleiden talvivaurioita korjattiin.
- 2002** Uusi uljas ilmoitustaulu pääportille.
- 2003** Riihen sisä- ja ulkovalaistus uusittiin.
- 2004** Leikkikentälle pystytettiin uusi kiipeilyteline ja liukumäki. Puukatos grillihaloille.
- 2005** Kaupunki rakensi metroradalle meluseinän.

Alueelle vedettiin sähköt jo vuonna 1934. Palstakohtaisista sähkökaapeleista oli paljon päänvaivaa, ja niitä on pitänyt uusia pitkin matkaa. Antero Nevajan sanoin: *”Oli vedetty väärin päin - mätänivät”*.

Myös siirtolapuutarhan naapurusto vaikuttaa olennaisesti alueemme ilmeeseen. Kivinokan mökkialue on ollut meille hieno ja omaleimainen naapuri, jonka kanssa on pidetty yhtä varsinkin silloin kun kaupunki on ollut ahneena rakennusmaalle. Kivinokan alueesta muodostettiin vuonna 1931 kansanpuisto, joka osoitettiin Vallilan, Hermannin ja Sörnäisten työläisten retkeilyalueeksi. Kiinteät lautapohjat toimivat aluksi teltojen alustoina. Mökkejä rakennettiin sota-aikana. Nyt alueella on yli neljäsataa mökkiä. Kiinteistöviraston hallitsema alue on vuokrattu KTV:lle ja liikuntaviraston hallitsema osa urheiluseura Ponnistukselle sekä yksityisille. Alueeseen liittyy noin sata pääasiassa mökkien haltijoille vuokrattua viljelypalstaa Kulosaaren kartanon ympärillä.

Kulosaaren kartanon sauna on tullut monille yhdistyksemme jäsenille tärkeäksi oman saunan palamisen jälkeen.

Pääportillamme seisoo iso keltainen puutalo, jonka vanhempi ikäpolvi tuntee Kristikkana. Nimi tulee siitä, että rakennus oli Kristillisen Työväenyhdistyksen talo. Perimätiedon mukaan rakennus olisi siirretty kantakaupungista 1920– tai 1930-luvulla nykyiseen paikkaansa. Rakennuksessa toimi ilmeisesti sodan aikana sairaala ja ainakin sotien jälkeen lastentarha.

”Vaikka se oli kesäkoti, siinä asuttiin ympäri vuoden. Perheitä ol kymmenkunta, lapsia perheessä oli yhdestä kolmeen, jokaisella perheellä oli käytössään yksi huone. Aukkaat olivat kristillisiä. Joka sunnuntai perheet saivat paljon vieraita. Viereisessä metsässä (jota ei enää ole) oli pikku kenttä, jonne asetettiin penkit ja siellä aikuiset lauloivat virsiä tuntikausia.

Talossa oli yhteinen suurkeittiö, mutta perheet yleensä söivät omissa huoneissaan ruokarukouksia unohtamatta. - - Kristikkaa ja siirtolapuutarhaa yhdistivät rotat. Kun riihemme lähistön sikaloista (sodan aikoihin) syksyllä siat tapettiin, rotat siirtyivät Kristikan halko- ja ruokakellareihin. Eläviä ja kuolleita rottia löytyi lattialankkujen alta. Hiirenloukkuja oli pitkin taloa. Tuijakin kerran työnsi sormensa sellaiseen kun oli kaverinsa Eilan kanssa hakemassa hillopurkkia kellarista.” (Tuija Neva-ahon haastattelu Siirtolapuutarha-lehdessä).

1980-luvun alusta rakennus oli kaupungin vuokra-asuntolina vuoteen 1997. Talossa asui erilaisia elämän kolhimia ihmisiä kuten monet siirtolapuutarhalaiset muistavat. Rakennus oli päässyt huonoon kuntoon ja se sai purkutuomion. Kiinteistövirasto kuitenkin tarjosi taloa vielä Oranssi ry:lle, joka lupasi kunnostaa sen. Rakennus on nyt suojeltu ja Oranssin mukaan se pysyy heidän yhdistyksensä omistuksessa nuorten ja nuorten perheiden asuntolina.

Vielä muutama vuosi sitten nykyisen parkkipaikan reunalla seisoivat vanha Kesä-Elanto. Elanto rakensi pääportin edustalle ensimmäisen pienen kauppakojunsa jo kesällä 1934. Kaupparakennusta laajennettiin kahdesti. Joskus siirtolapuutarhan toimikunta joutui patistamaan liikettä parantamaan valikoimiaan. Siitä huolimatta asiakaskunta pieneni vuosi vuodelta. Viimeisen kuoliniskun antoi Herttoniemen ostoskeskuksen perustaminen. Kesä-Elanto sulki ovensa 1982. Vuonna 1984 rakennus olisi ollut vuokrattavissa 200 markan kuukausihintaan. Asia jäi toimikunnan tutkittavaksi, mutta jatkotoimiin ei ryhdytty. Syyskokous 1996 oli jo Elannon purkamisen

kannalla. Kuten tulipalo-otsikon alla kerrottiin, Veikko Hurstin vaatevarastona toiminut Kesä-Elanto paloi itsenäisyyspäivänä 2001.

Vielä 1930– ja 1940-luvuilla Kipparlahden silmukan sisään jäävällä kukkulalla oli Tallbackenin punainen huvila, joka sittemmin tunnettiin kahvila Majana.

”Polkua pitkin pääsimme uimarantaan ja Majakahvilaan, joka oli kesällä jätskinostopaikka ja talvella ns. kahvi siellä oli parempaa kuin kotoinen korvike. Pula-aikana siellä myytiin kahvia ja korviketta. Isä ja äiti laittoivat kahvipannulla kahvia hakemaan. Sitten siitä tuli poliisien rakennus.”
(Liisa Vaapi)

Siirtolapuutarhaan on kuljettu Porvoontietä eli nykyistä Itäväylää pitkin. Sörnäisistä Kulosaareen johti puusilta ja sillan ylitys maksoi 25 penniä. Nekin, jotka istuivat kuorma-auton lavalla, joutuivat maksamaan. Tietä ajoi bussi kerran tunnissa Tammelundiin. Sen pysäkki oli Majakahvilan edessä suurin piirtein siinä, missä pysäkki nytkin on. Yleinen tapa tulla Herttoniemeen oli matkustaa raitiovaunulla K.B. eli Kulosaari / Brändö, jonka päätepysäkki oli Kulosaaressa.

”Kävely sieltä kesti 25 minuuttia. Kulosaaren tie oli mutkainen metsätie ja sitä oli jännä kulkea.” (Liisa Vaapi)

Porvoontietä alettiin 1950-luvulla parannella hiekkamaantiestä Itäväyläksi. Kulosaaren silta vihittiin 1957. Herttoniemen osuus Itäväylästä valmistui 1961. Nelikaistaiseksi moottoritieksi väylä

*Mökkeilyn varjopuolia
 - tuli, tulva ja rosvot*

Lasten olympialaiset

Poikien mäkiauto mallia -54

Lasten perhostanssi

Lastenjuhlat riuhellä 2001

levennettiin siirtolapuutarhan kohdalla vuoteen 1965 mennessä.

Mattoja siirtolapuutarhalaisilla oli tapana pestä Naurissaaren kallioilla, missä nyt sijaitsee A-lehtien talo.

Siirtolapuutarhan lähistöllä metsäpolun varressa on kolme hiidenkirkua, joiden kunnostamista on toivottu.

Politiikan ja viihteen julkimoita

Marjaniemeläiset ylpeilevät sillä, että heillä on mökkiläisinään presidentti Tarja Halonen ja Helsingin piispa Eero Huovinen. Historiallisesti tarkastellen myös meidän siirtolapuutarhamme on ollut ”kovien nimien” vapaa-ajanviettopaikka. Heitä ovat ennen kaikkea olleet Sylvi-Kyllikki ja Eino Kilpi sekä Väinö Leskinen.

Mökillä 163 asusti pitkään Kilpien kansanedustajaperhe. Sekä Eino Kilpi että puoliso Sylvi-Kyllikki toimivat ensin sosialidemokraattien kansanedustajina (Eino 1930–1932, Sylvi-Kyllikki 193–1946). Vuonna 1948 kummastakin tuli SKDL:n kansanedustajia. Sylvi-Kyllikin kansanedustajuus kesti vuoteen 1957 ja Einon vuoteen 1961. Sen jälkeen perhettä edusti Arkadianmäellä heidän poikansa Kalevi Kilpi 1962-1965. Häinkin kuului SKDL:ään.

Eino Kilpi ehti toimia 1940-luvulla sosiaali-, opetus- ja sisäministerinä. Puutarha-asioissakin hän oli aktiivinen, sillä hän johti Siirtolapuutarhaliittoa vuosina 1942–1948. Sylvi-Kyllikki puolestaan olo Siirtolapuutarha-lehden päätoimittajana 1937–1939 ja Siirtolapuutarhaliiton sihteerinä 1936–1939.

Sörnäisten tyttö Sylvi-Kyllikki oli alkuperäisiä Herttoniemen siirtolapuutarhureita. Kolmen oppikouluikäisen lapsen äiti oli kansanedustaja jo silloin, kun hän lähinnä Emil Sallilan innostamana tutustui siirtolapuutarhaelämään. Sallila oli sekä

sosiaalidemokraattisen puolueen järjestösihteeri että yksi siirtolapuutarhaliikkeen johtohahmoja ja molempien aatteiden uupumaton agitaattori. Hänellä oli palsta Kumpulassa. Sinne hän vei Kilven pariskunnankin tutustumaan kukka- ja vihannesviljelyyn.

”Kun Herttoniemen uusi siirtolapuutarha oli perusteilla, Sylvi-Kyllikki Kilpi päätti hankkia sieltä palstan. Mutta kaikki palstat oli jo vuokrattu, jäljellä oli yksi palsta, josta vuokraaja oli luopunut: se oli jyrkkärinteinen kaistale äärimmäisenä Saunalahteen laskeutuvalla penkereellä. Käymättä edes paikalla Kilpi allekirjoitti sopimuksen. Aviomies, Eino Kilpi oli kuulemma moitiskellut rouvan uutta hullutusta; hänen mielestään se ei näyttänyt siirtolapuutarhalta vaan kelkkamäeltä!” (Siivonen-Salonen-Kuchka 1999)

Kilvet pengersivät talkoilla näyttävän puutarhan, josta Sylvi-Kyllikki itse kirjoitti päiväkirjaansa: *”Kun sitten palstan n:o 163 penkereellä kukkivat rehevät Rugosa-ruusut, saattoivat jotkut puutarha-alueella vierailevat tiedustella, kenen tuo erikoislaatuinen palsta ihan miltei omine rantoineen oli. Omistajan nimi mainittiin, ja kuulin erään vaimoimisen vihaisesti toteavan: 'Tietäähän sen, aina ne johtajat etuilevat!' Eikä kukaan enää tainnut muistaa, että kysymyksessä oli palsta, jota muut eivät olleet huolineet.”*

”Vanhempien poliittiset harrastukset liittyivät pitkatta puutarhatyöhön, mökkiläisissä oli paljon järjestöihmisiä, ja eri toimikuntien kokouksia pidettiin joskus mökeissäkin. Sylvi-Kyllikki Kilpi käytti siirtolamökkiä myös juutalaispakolaisten väliaikaisena turvapaikkana toisen maailmansodan alla.”

”Ulkomaanmatkoillaan hän pyrki aina tutustumaan myös siirtolapuutarhoihin, vaikka isännät eivät aina ymmärtäneet parlamentaarikon toivetta. Budapestin kaupunginjohtajan mielestä olisi ollut parempi käydä museoissa, taidenäyttelyissä tai kylpylöissä.”

Kilpien hoidossa oli sotarikollisina tuomittujen vasemmistolaisten Mauri ja Elvi Ryömän poika. Kuriositeettina kerrottakoon, että Eino Kilpi oli ensimmäinen ministeri, joka vietti juhannusta siirtolamökillä.

Myös mökillä 52 (numerosta ei olla aivan varmoja) on poliittinen historia. Viisinkertaisen ministeri Väinö Leskisen mökki sijaitsi kaivokentällä. Leskinen oli yksi sosialidemokraattien kiistellyimpiä hahmoja, sillä monet katsoivat hänen olleen osaltaan vastuussa Sdp:n hajoamisesta. Leskinen toimi 1950-luvulla sosiaali- ja sisäministerinä, 1960-luvulla toisena kauppa- ja teollisuusministerinä sekä 1970-luvun alussa ulkoministerinä.

Jossain portin luona olevassa mökissä asui Tyyne Leivo-Larsson. Sosialidemokraatti Leivo-Larsson toimi useaan otteeseen sosiaaliministerinä lähinnä 1950-luvulla. Kansanedustajana hän oli 1948–1957 ja 1966–1969.

Myös yhdistyksen jäsen Anna Nevalainen toimi SKDL:n kansanedustajana vuosina 1945–1953. Myös kommunistien pääsihteerillä Kosti Rasinperällä oli mökki alueella.

1996

Juhlia
ja
tapauhtumia

2004

2004

1941

1947

Siirtolapuutarhan rauhassa lienee pohdiskeltu valtakunnan tärkeitä asioita - ei aivan pieni seikka sekään siirtolapuutarhojen ansio-
luettelossa.

Monet vanhemmat jäsenet muistavat mainita Kalle Viljamaan (124) mieleen painuneena henkilönä. Hän oli pitkään siirtolapuutarhan kantava voima. Viljamaa toimi puheenjohtajana 1944–1954.

”Vaari oli saunanlämmittäjä. Hän lämmitti saunaa metrisillä haloilla. Vaari oli semmoinen tiukkapipoinen niskanappi. Saunan isännöitsijänä hän toimi alusta siihen saakka, kun se myytiin yhdistykselle. Hän peri myös ruiskutusmaksuja ja niitä me tyttäretkin saatiin käydä perimässä.”
(Pirkko Åsten os. Viljamaa)

Hyvin mieleen on jäänyt myös Topi Gerdt, jonka sanotaan olleen ”ensimmäinen ty-julkkis” Gerdt toimi juontajana televisiossa. Välillä hänet nähtiin Pukevan mainoksissa, joskus hän soitti sahaa. Siirtolapuutarhan juhlassa sanavalmis mies oli toivottu juontaja.

Vähän samantapainen ura on nykyisellä asukkaallamme, valtakunnallisesti erittäin tunnetulla näyttelijä Kalle Juurelalla. Hän on toiminut myös muusikkona ja juontajana.

Valtakunnan poliitikkoja alueellamme ei tällä hetkellä asu, mutta siirtolapuutarhastamme käsin visioidaan kyllä Helsingin kaupungin tulevaisuutta. Kaupunkisuunnittelulautakunnan puheenjohtaja Maija Anttila majailee Sinivuokkopolulla.

Esitys 70-vuotisjuhlassa

31.7.2004:

”Hyvät herttikalaiset,

tarkoitukseni on muistella Herttikan kundien elämää 1940-luvulta 1950-luvun alkuun. Saattaa olla, että joissakin kohdin jutut eivät ole prikulleen, mutta se johtuu siitä, että me olemme tämän siirtikan kanssa täsmälleen samanikäisiä ja muistot ovat lähes 60 vuoden takaa.

1940-luvun loppu oli onnellista aikaa Herttikan siirtikassa. Suurin osa meistä oli sellaisia, joiden mutsi ja faija olivat alkuperäisiä herttikalaisia ja byganneet mökkinsä itse. Mökeille muutettiin kesäkuun alussa, heti kun skolet päättyivät. Vei muutaman yön, kun piti yrittää sopeutua vintin viileyteen, kovaan olkipatjaan ja sateen ropinaan.

Tuosta läheisestä futiskentsusta pomppas mieleen sen ja Vesiksen kaltsin välisessä skutsissa olleet sikakarsinat. Niissä kasvatettiin jouluherkkuja, ja possujen omistajat vartioivat niitä syysöisin vuoroillaan. Snadisti ne döfasivat, mutta olihan tossa kentsun laidalla pikkulakin, jossa peffat pyyhittiin sen ajan tapaan sanomalehtipaprulla.

Kentsulla skulattiin futista ja myöhemmin poikittain koristakin. Krokettikentän - krokiksen - pehmeällä sannalla yritettiin pelata neljää maalia ja sen reunojen viistoilla nurtseilla peffistä.

Vesiksen - vesilinnan - kaltsilla leikittiin PUM-sotaa. Ja sitten bulimpana skulattiin siellä sopivassa kaltsinkolossa sököä ja pokkaa. Ritskun katsille stikattiin boltsia ja leikittiin munaa. Friidutkin oli usein messissä. Oli nastaa, kun pääsi snadisti munittamaan gimmoja. Simmiksessä - nykyisin Kipparlahti - dyykkailtiin niin kauan, että hampaat kalisi ja sitten goisattiin maga vasten sileätä ja lämmintä kaltsia, niin että studaus lakkasi. Tapanä oli simmiksestä tullessa mäiskiä märkiä simmareita kuumaan asfalttiin tuolla mäellä kahvila Majan nurkilla, mistä tultiin tien yli. Samassa majassa toimi sitten Herttikan poliisi.

Uimakoulussa rannalla opittiin simmaamisen alkeet. Rantsussa oli 25 metrin uintirata ja ponnahduslauta. Isommat kundit dyykkaili korkealta kaltsilta, minne sitten tulivat margariinitehtaan botskit sotkuisine öljyläiskineen. Uimakilpailut järkättiin kauden päätteeksi ja monet meistä suorittivat uimakandidaatin ja -maisterin tutkinnot. Promootio oli tosin Humiksessa eli Humallahdessa.

Bastussa käytiin vähintään kaks kertaa viikossa. Lauteiden alla oli luukku, jonka raoista yritettiin kurkkia naisten puolelle. Simmaamassa käytiin Lanella ja Luodon täti kassalla yritti vähän tarkkailla uintikertojen määrää.

Kulosaaren puolella oli demarien Melakari - Melis - mistä saimme lainata kanootteja, joilla rutsailtiin Vanhankaupungin lahdella Kivinokan ympäri Saunalahteen. Sauniksesta fiskattiin ruutanoita ja suutareita, joita pantiin omenapuitten alle lannoitteeksi. Hallasalon Erkin eli Ikaroksen fibleistä maistuivat parhailta Räävelin päärynät meidän muidenkin kaiffareiden

suissa. Melistä vastapäätä oli snadi kiska, josta joskus oli varaa tsöpata kimpassa flindari limua. Vähän studattiin, kun silta paukkui ja tärisi jonkun fiuden skujatessa ohitse. Eikä kukaan kavereista pudonnut sköneen.

Juhlien aikaan pystytettiin Ritskun katolle kovaääninen ja kesäinen musa raikui mökkialueelle. Futiskentsulle fajijat ronttasivat kenttäpelitarvikkeet. Heitettiin rengasta ja tikkaa. Skotattiin luftarikifruilla ja -pistooleilla. Snadeille oli ongintaa. Illalla jaettiin palkinnot. Mieleen ovat jääneet skabaajat, joiden nimet toistuivat palkintosijoilla vuodesta toiseen: Vankka, Nordman, Elo ja Peräsola.

Näytelmäkerho toimi vilkkaasti ja kuorotouhua veti kapellimestari Artturi Rope. Friidut esittivät harjoittelemiaan kauniita tansseja kansallispuvut päällä. Upeita taitovoimistelutemppeja esittivät Karppiset ja Lintuset. Runot lausui meidän kaikkien frendi Suomisen Pipsa eli Suvannon Maire. Sota-ajan viihdekiertueiden mestari Gerdtin Topi spiikkasi ja esitti bravuurinumeronsa figelinsoittoa vislaamalla. Aplodit raikuivat ja kaikilla oli kliffaa. Sitten jorattiin. Eka tanssi, mikä me kundit opittiin, oli Amerikan polkka.

Päästiin sitten bulimpina messiin swing-iltoihin, joita isommat kundit järkkäs viikoittain Ritskulla. Siellä pääsi sitten lähempiin kontakteihin friidujen kanssa, kun ei tarttenut jenkkää ryskyttää. Tutustuttiin vieläkin niin rakkaaseen jatsiin. Kerran Seppälän Timo toi sen ajan suosikin Seija Lampilan swing-iltaan ihailtavaksi. Lauantaisin kuunneltiin BBC:n kello viiden tanssihetkeä Elon Masan naapurin, ministeri Väinö Leskisen mustassa jenkkifiudessa Elannon kentsulla.

Skolet alkoivat syyskuun eka päivä, ja silloin flytattiin stadiin. Kavereita treffattiin talvisinkin. Snadimpina käytiin kimpassa leffassa. Roban ja Yrjönkadun kulmassa oli elokuvateatteri Tivoli, Tifla. Yksi suosikkifilmeistä oli ”Snögari ja seittämän snadia skäbäriä”. Tifla katosi, kun slobot stikkas siihen pommin.

Skolehipoissa haettiin tuntumaa teinifriiduihin. Bulimpina siirryttiin joraamaan Byggalle, Messuhalleihin, Polille, Vanhalle, Natsalle ja Bottalle. Upeat orkat skulas stailit kledjut päällä. Kesän Lintsin reissut kruunasivat mahtavasti svengaavat Delta Rhytm Boysit valkoisissa smokeissaan.

Nuoruuden Herttikasta alkanut ystävyys kavereiden kanssa on jatkunut näihin päiviin saakka. Olemme juhlineet yhdessä häitämme ja skidiemme kastetilaisuuksia. Lapsuus ja nuoruus Herttikan siirtikassa on jättänyt jokaiselle lähtemättömät muistot.

Näin funtsailivat Matti Elo (mökki 51), Antti Sutinen (102) ja Matti Manssila (129, nykyinen Pakilan siirtikalainen)”

Vierailut meillä

- 1934** Pohjoismainen siirtolapuutarhakongressi
- 1937** Kansanedustajat kutsuttiin kylään
- 1940** Sotainvalideja kutsuttiin kylään
- 1945** Retkeilypäivän 800 vierasta kestitettiin hernerokalla (liitto kustansi)
- 1947** Aluetoimikunnan kesäjuhlilla puutarhassa tuhat henkeä
- 1951** Kotkalaiset vierailivat
- 1955** Herttoniemi isännöi aluejärjestön 1. henkisiä kilpailuja ja voitti ne
- 1958** 60 tukholmalaista viherpeukaloa vieraili
- 1970** Aluejärjestön juhlat
- 1982** 20 arkkitehtiopiskelijaa Yhdysvalloista
- 1984** Hyvinkään, Peltolan ja Kolmisopen viljelijät, jälkimmäiset majoittuivat
- 1986** Aluejärjestön kesäjuhlissa kohtuullisesti väkeä sateesta huolimatta
- 1989** Espoon edustajat tutustumassa
- 1990** Yhdyskuntasuunnittelun 30 hengen jatkokoulutusryhmä
- 1991** Aspo Oy:n luontoretken maali hiekkakentällä. Kesäsauna lämpisi.
- 1993** Laajasalon yläasteen maa- ja metsätalouslinja. Omenia mukaan.
- 1994** Kuopion Päivärannan SPY
- 1995** Aluejärjestön kesäkisat
- 2002** Helsingin demarivaltuutetut riihellä tentattavana yleiskaavasta, virolaisia dendrologeja

Jätteet ja muut valituksen aiheet

Alkuaikoina jätteistä ei kannettu suurta huolta. Pula-aikana jätettä tuskin syntyykään. Jokainen joka on korjannut mökkiään, tietää että rakentamiseen on käytetty kaikkea mahdollista jätelaudoista sanomalehtiin. Sitten kun jätettä alkoi syntyä, ympäristöstä ei vielä kannettu huolta. Siksi pihamullasta löytyy mitä eriskummallisimpia esineitä. Lasinsirpaleet ja säilyketölkit ovat pientä kokonaiseen kamiinaan ja kylpyammeeseen verrattuna, joihin lapio on aivan äskettäin osunut.

1980-luvulta lähtien kun ympäristötietoisuus nosti päätään, hallitus on joutunut muistuttamaan jäseniä jätteiden hoidosta. Muistutus on aiheellinen edelleen, sillä jätemaksut ovat nousseet ja syövät edelleen kohtuuttoman paljon jäsenten rahoja. Jatkuva riesa on, että jäteastioihin päätyy muuta kuin talousjätettä. Maatuvan paikka on kompostissa ja rakennustarvikkeet täytyy hoitaa pois omalla kustannuksella tai tuoda keväisin jätelavalle.

”Tätäkään toimintakertomusta ei voi jättää ilman ettei kokkorantaan vietävistä perennoista, muovista ym. sinne kuulumattomista jätteistä mainittaisi. Vielä kerran: kokkorantaan ei saa viedä muuta kuin omenaym. puiden oksia ja muita risuja, ei kultapiiskun ja perunan varsia.”
(1986)

”Sanottakoon vielä kerran, että jokaisen on tyhjennettävä WC:nsä omaan kompostiinsa eikä talousjätelaatikoihin, yleiseen käymälään tai kokkorantaan.” (1991)

Suomessa on kymmenen pienempää kuntaa kuin reilun viiden sadan hengen siirtolapuutarhamme (lonkalta arvioiden, että mökkiä kohti asukkaita olisi keskimäärin kolme). Erilaisten asukkaiden kesken syntyy luonnollisesti joskus erimielisyyksiä siitä, miten mökkikylässä ollaan ja eletään. Valituksia pöytäkirjoihin on kirjattu aika ajoin, mutta lopulta yllättävän vähän. Silloin kun valittamisen aihetta on ollut, on puututtu meteliin, elämäntapoihin, uhkaavaan käytökseen, liian korkeisiin puihin, jonkun palstalta tulevaan voimakkaaseen hajuun tai saunavesien valumiseen. Terveystarkastajaa ja poliisia on haettu apuun. Maksamattomien laskujen vuoksi jokunen on erotettu yhdistyksestä, mutta he ovat yleensä hoitaneet asiansa kuntoon ja liittyneet takaisin.

Katse tulevaisuuteen

Siirtolapuutarhamme tulevaisuus on jotakuinkin turvattu. Kaupunkisuunnittelulautakunta käsitteli siirtolapuutarha-alueen asemakaavaa syksyllä 2005. Lähes kymmenen vuotta kestäneen prosessin takia se piti kuitenkin alistaa vielä uudestaan lausuntokierrokselle. Lautakunta käsittelee kaavan piakkoin ja lähettää sen kaupunginhallitukselle ja lopulta valtuustolle hyväksyttäväksi.

Vuokrasopimuksemme on voimassa vuoden 2027 loppuun. Toki kaupungilla on aina mahdollisuus muuttaa asemakaavaa, mutta

myös museoviranomaisten käsitys alueen arvokkuudesta antaa meille turvaa. Museovirasto on parhaillaan nimeämässä Herttoniemen, Kumpulan ja Talin siirtolapuutarhat valtakunnallisesti arvokkaiksi kulttuuriympäristöiksi.

Alueemme viihtyvyyteen vaikuttaa olennaisesti se, millaiseksi Herttoniemi ja Kivinokka rajojemme ulkopuolella kehittyvät. Mustana pilvenä länsitaivaalle näyttää nousevan Kivinokan majojen kohtalo. Yleiskaavassa 2002 Kivinokka on ”selvitysalueena”, mutta kaupunkisuunnitteluvirastossa aluetta tarkastellaan jo rakennusmaana. Kaikki on kiinni poliittisista päättäjistä. Kivinokan rakentaminen merkitsisi tuhansien autojen sekä satojen jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden päivittäistä liikennerrallia aitamme takana.

Lähivuosina näemme, miten palstat 66 ja 179-182 itäkulmasta jäävät Herttoniemen tiejärjestelyjen alle. Laajasalon kasvava liikenne etsii uusia uria. Meteli ja saasteet alueella lisääntyvät, vaikka menetetty nurkka korvataankin lisäalueilla ja uusilla palstoilla. Pääporttia vastapäätä nousee lähivuosina korkea toimistorakennus.

Myönteistä on, että Kulosaaren kartanon ympäristö säilyy viheralueena. Merkittävää on myös se, että Viikin luonnonsuojelualuetta jatkettiin Saunalahdelle 2006 alusta.

Mikäli emme ole varovaisia rakentamisessa, sisäisesti aluettamme voi uhata rakentamisen villiintyminen. Tämä voi tapahtua lisärakennelmien kuten kuistien ja katosten myötä, jos ne paisuvat

liian massiivisiksi. Villiintymistä on jo havaittavissa. Sen sijaan mökkien korjaaminen ja asuttavuuden parantaminen sallituissa rajoissa on omiaan elävöittämään siirtolapuutarhakulttuuria.

Myös yhteisiä tiloja on mahdollista kehittää. Aika näyttää, saammeko alueelle uuden, oman saunan. Huoltorakennuksen suunnittelun yhteydessä tehtiin jo piirustukset saunalle komeine vilvoittelutorneineen. Sauna olisi omiaan lisäämään yhteisöllisyyttä tänä individualismin kautena, jolloin yhteiset tapahtumat ja talkoot eivät ole enää entisessä arvossaan.

Kaavoituksen tiedotustilaisuus riihellä

1984

Riihelle saatiin Postipankilta 10 pöytää ja 50 tuolia. Nuortenillassa järjestysmiehet tanssivat keskenään, kun nuoria ei ollut. Marjaniemeläiset hakivat mallia golfradasta. Marita Eränen lahjoitti yhdistykselle isänsä (Nordman) palkinnot, jotka hän 1940-luvulla oli voittanut HSPY:n järjestämissä kilpailuissa. Riihen lattiaan ostettiin liukastusainetta. Asteripolkulaiset kirjelmöivät toimikunnalle veden nousemisesta tonteilleen ja puutteellisesta valaistuksesta. Kaupunki vastasi, että kaivojen kansia ei saa nostaa, jotta salaojat eivät tukkeudu. Vahinkoja epäiltiin aiheutuneen myös metroratatoista ja asukkaiden luvattomista viemäri-liitännöistä. Myöhemmin selvisi, että Asteripolun sadekaivot eivät johda minnekään, ja että Kristikan vedet valuvat siirtolapuutarhan sadevesikaivoihin. 11 mökkiä vaihtoi omistajaa.

1985

Harvinaisen kovat pakkaset veivät ruusut ja muitakin perennoja. Kaupunki korotti tuntuvasti palstojen vuokria sekä vesi- ja sähkömaksuja. 16 mökkiä vaihtoi omistajaa. Keinukentän ja Asteripolun jokakeväiset tulvat harmina. Juhannuskokkoa ei olisi saanut polttaa metsäpalovaroituksen takia, mutta joku ulkopuolinen tuikkasi sen tuleen. Voikukan viljelyä vaadittiin kuriin. Oulusta myyntiin tulleet 182 kärpäslätkää saatiin melkein kaikki myytyä.

1986

Vuoden aikana 13 mökkiä vaihtoi omistajaa. Asteripolun tulviin ei parannusta kaupungin lupauksista huolimatta. Yhteislauluiltoja muutama. Elojuhliissa Nukketeatteri Sampo. Saunalla kylpijöitä kohtuullisesti, mutta suuremmallekin joukolle löylyt riittäisivät. Toivottiin, että alueen rusakoita vähennettäisiin. Lämpimän kesän ja runsaiden sateiden ansiosta sato oli runsas.

1987

Ulkovalaistus uusittiin. Kaupunki asensi panssariaidan ehkäisemään läpikulkua, mutta se rikottiin heti riihen luota. Kaupunki kaivoi sadevesiojan mökkien 83–84, 95–96 ja 107–108 väliin helpottamaan Asteripolun tulvia. Elojuhliissa Lähiöteatterin esitys Hölmöläiset. Puikkokerho sai ”tukevan jalansijan” yhdistyksessä. Riihen kivijalasta oli irrotettu iso kivi, mistä kaupunki teki rikosilmoituksen. Yhdistys joutui palauttamaan talkoilla kiven paikoilleen. Mökki 85:n sauna paloi. Sähkörahastoon siirrettiin 20 000 markkaa. 11 mökkiä vaihtoi omistajaa.

1988

Murtoaalto. Jäsenmaksua ei tarvinnut periä. Siirrettiin 60 000 markkaa rakennusrahastoon ja 25 000 määräaikaistilille. 96 jäsentä halusi saunan omalle alueelle. 82 olisi halunnut grillikatoksen, josta kuitenkin luovuttiin kalleuden vuoksi. Hankittiin lukollinen portti. Kaupunki rakensi ulkoilureitin Kipparlahdensilmukasta Fastholmaan. ”Makkarailta” vaati vielä huviluvan.

1989

Perittiin taas jäsenmaksua. Nostettiin STS:n tileiltä 90 000 markkaa, jotka siirrettiin KOP:n kolmen kuukauden sijoitustilille. Suihkutoimikunta tutustui muiden siirtolapuutarhojen suihkuihin. Toivottiin kylttiä opastamaan siirtolapuutarhaan. Kiellettiin kyltein kissojen ja koirien ulkoiluttaminen alueella. Todettiin kuitenkin, että kylteillä ei olisi lainvoimaa. Kielto ei myöskään koskisi omia koiria. Nuorten matka Kouvolaan. 11 mökkiä vaihtoi omistajaa.

1990

Ulla-Maija Liljan näyttelyssä riihellä piirroksia alueeltamme. Kaupunki lähetti 42 muistutusta korkeista aidoista. Toimikuntakin huolestui tonttien hoidon laiminlyönneistä. Elojuhliissa oli väkeä hyvin. Näytelmästä pidettiin. Puotila-päivillä myytiin kukkia, omenia ja marjoja. Talvitoimintaa ei saatu aikaiseksi. Kaupungilta tiedusteltiin, saataisiinko tielinjauksessa menetettävien palstojen tilalle uusia. Viisi mökkiä vaihtoi omistajaa. Alkuperäisviljelijöitä enää yksi.

1991

Teitä myllerrettiin taas, kun alueella tehtiin puhelinkaivantoja. Vuosikokouksessa ehdotettiin, että puhelimen haluavat ottaisivat sen varhain keväällä ennen teiden kunnostamista. Mökkien siniä töhrittiin. KOP:n sijoitustiliä jatkettiin vuodella. Ritva Heikkiläisen

tekemä Puutarhaposti 1 ilmestyi. Kansainvälinen avoimien ovien päivä houkutteli riihelle vain yhden entisen mökkiläisen. Makkaraillassa makkarat loppuivat kesken. Ilma oli lämmin ja väkeä runsaasti.

1992

Helsinki-päivänä pidettiin riihitanssit, väkeä oli hyvin. Matti Herlevi ajoi bussia, kun käytiin tutustumassa Espoon Puolarmaarin Puutarha-asumisen näyttelyyn. Apulaiskaupunginjohtaja Pekka Korpinen kävi kuultavana kivinokkalaisten järjestöjen yhteispalaverissa. Yleiskaava 1992:ssa Kivinokkaa suunniteltiin asuinalueeksi. Yhdistyksemme vastustaa Kivinokan rakentamista. Siirtolapuutarhaliitolla taloudellisia vaikeuksia. Yhdistys lainaa sille 50 mk jäsentä kohti. Mökkien sähkökaapeleissa jälleen vikoja. Poikkeuksellisen kuiva kevät ja keskikesä kasvattivat vesilaskua.

1993

Syyskokous päätti varasto-wc-suihkurakennuksen rakentamisesta. Kustannukset 650 000 markkaa, viemäröinti ja sähköt päälle. Neuvottelut uudesta vuokrasopimuksesta aloitetaan. Kaupunki ehdottaa joko osakeyhtiöpohjaista tai itsenäistä vuokrasuhdetta kaupunkiin. Kaupunki rakensi sadevesiviemärin ja -kaivon keinukentälle. ”Nuorten Discoon” varattiin ”värivalot ym. disco tarvikkeet, Pepsi colaa, pop-gornia ja pizzaa.” Siitä huolimatta diskossa oli liian vähän nuorisoa. Kaupungilta siirtyvien vastuiden hoitaminen lisää talkootyön määrää. 11 mökkiä vaihtoi omistajaa.

1994

Uuden mökkimallin piirustukset käsiteltiin. Saatiin riihen sisä- ja ulkovalaistuksen suunnitelma (25 000 mk). Kaupungilta kysyttiin lisäpalstoja, mutta saatiin vain 500 sinililjan sipulia. 60-vuotisjuhlat olivat hyvät ja onnistuneet. Tukittiin riiheltä reiät, joista oravat kulkivat sisälle. Alueen häiriköt listataan pöytäkirjassa. Ei toimenpiteitä tässä vaiheessa. Riihen museoesineet päätettiin järjestää ja numeroida. Kymmenen mökkiä vaihtoi omistajaa

1995

Vuokrasopimusneuvottelut alkavat. Peräti 16 mökkiä vaihtoi vuoden aikana omistajaa. Riihelle ostettiin cd-soitin. Bo Nordberg lahjoitti yhdistykselle kiertopalkinto Kympin.

1996

Rakennettiin entisen varaston paikalle huoltorakennus nykyaikaisine hygieniatiloihin. Asemakaavasta ja vuokrasopimuksesta neuvoteltiin koko vuosi. Kaupunki perkasi Saunalahteen laskevan ojan. Pitkään haaveiltu T-paita saatiin toteutettua ja jopa collegepuserot hankittiin. Neljä mökkiä vaihtoi omistajaa

1997

Kaupunki jatkoi siirtolapuutarhan vuokrasopimusta 30 vuodella. Riihellä 40 tilaisuutta. Hyvän omenavuoden satoa myytiin

omenatorilla. Ylijäämäomenia lahjoitettiin ratsupoliisin hevosille. Uusi maastogolfrata valmistui.

1998

Riihi peruskorjattiin. Keskusteltiin alueen ainutlaatuisesta kasvillisuudesta ja sen kartoittamisesta. Ehdotettiin kasvien vaihtolavaa. Järjestettiin lounas syöpäpotilaiden hyväksi. Riihi oli ahkerassa käytössä yhdistyksen ja jäsenten tilaisuuksissa. Merkkipäiväjuhlia pidettiin 28. Yhdistys myi puhelinosaakkeensa ja hankki citykännykän Ringon tilalle. Osallistuttiin Lepakoiden yöhön Lammassaareissa. 13 mökkiä vaihtoi omistajaa.

1999

Sauna paloi juhannuksena. Haketus-niminen orkesteri tahditti 65-vuotisjuhlia. Käynnistettiin sähkökaapin ja ekovessan teko. Kaikki mökit kuvattiin arkistoon digikameralla. Yhdistykselle hankittiin tietokone. Alueella oli vielä voimassa yöpymiskielto marraskuun alusta huhtikuun puoliväliin. Uudenvuoden aattona järjestettiin millenniumjuhla.

2000

Runsaana omenavuonna pelättiin muumiotaudin leviämistä ja rottia, koska omenoita oli viety paljon yhdistyksen kaatopaikalle.

2001

Vilkastunut lisä- ja korjausrakentaminen kiihdytti mieliä. Leikkimökkejä hankittiin aktiivisesti. Yhdistystä johti untuvikkohallitus, mutta innokkaalla otteella asiat saatiin nopeasti haltuun. 13 mökkiä vaihtoi omistajaa. Alkukesästä järjestettiin pujotalkoot. Lapsia opastettiin valokuvauksen saloihin ja tuloksena oli vesitornin galleriaan koottu näyttely ”Siirtolapuutarha lasten silmin”. Kuvat tulivat myös internetiin. Herttoniemi ehti Helsingin siirtolapuutarhoista ensimmäisenä julkaisemaan omat kotisivut. Uusi Anna-Maija Gruberin laatima Herttonomin ABC painettiin.

2002

Perinnekasviprojekti toimi innokkaasti. Professori Leena Hämet-Ahti luokitteli kuvatut kasvit kotisivuille. Yhdistyksen verkkosivuilla 7096 kävijää vuoden aikana. Vanhaan vesitorniin perustettiin kirjasto. Puutarhatarvikkeiden varastoinnista ja jälleenmyynnistä jäsenille luovuttiin. Seitsemän mökkiä vaihtoi omistajaa. Uudisrakentaminen ja remontointi palstoilla oli vilkasta.

2003

Vuoden teemana jäteasiat ja alueen ilme. Kasvimatka Eestiin. Valtakunnallisena siirtolapuutarhapäivänä 19.7. järjestettiin kahvitus riihellä. Tiedusteltiin konsulttiapua museon järjestämiseen, mutta sitä ei saatu. Järjestettiin ja luetteloiitiin vanhat esineet omin voimin. 13 mökkiä vaihtoa omistajaa.

2004

Huoltorakennuksen taakse perustettiin taimivauvala, jonne voi viedä ja josta voi hakea ylimääräisiä kasveja. 70-vuotisjuhlien järjestämisessä oli ”ajoittain vilkas ja riemukas tunnelma”, joka kannusti jatkamaan juhlien järjestämistä. Riihellä juhlaalokuvanäyttely. Vesitornin kirjasto laajeni lahjoituskirjoin ja -hyllyin. Talkoovelvoitteesta ja vaihtoehtoisesta talkoomaksusta luovuttiin korvaten ne pakollisella hoitomaksulla, joksi sovittiin 54 euroa. Hallituksen tarpeisiin valmistui hallintokäsikirja. Perustettiin rakentamismappi, joka sisältää mökkien kantakortit valokuvineen ja rakennustoimineen. 13 mökkiä vaihtoi omistajaa.

Kulosaaren kartanon historiaa

Kulosaaren kartanolla on ollut lukemattomia omistajia. Joukosta löytyy myös Suomen ja Helsingin historiasta tuttuja merkkihenkilöitä. Tunnetuimpia heistä ovat sotamarsalkka Augustin Ehrensvärd ja vapaaherra Johan Cronstedt.

rälssimies Erik Filpusson	1540 – 1587
alikirjuri Mårten Simonsson	1588 – 1621
ratsumestari Henrik Mårtensson	1622 – 1651
viskaali Klas Torcke	1654 –
ed. leski Kirstin Aronsdotter	– 1664
asessori Erik Rosendal	166 – 1690
kapteeni Anders Rosendal	1691 –
ed. leski Kristina Lillieström	– 1701
rovasti Laurentius Frisius	1701 – 1732
pormestari Abraham Wetter	1733 –
ed. perilliset	– 1739
kuului Herttoniemen kartanoon	1740 – luvulla
sotamarsalkka Augustin Ehrensvärd	1757 – 1765
eversti Jakob Gerdes	1765 –
ed. leski Elisabeth Burtz	– 1784
sotakollegion presidentti Peter Piper	1785 – 1799
ed. leski Elsa Maria	– 1811
eversti Lars Johan Jägerhorn af Storby	1811 – 1817
ed. leski Fredrika Lovisa	– 1824
majuri Konstantin Wulisma	1825 – 1843
ed. leski Helena	– 1856
ed. perilliset	– 1863
eversti Karl Thesleff	1864 – 1876
vapaaherra Johan Cronstedt	1877 – 1907
ed. leski Eva Matilda Charlotta	– 1919
Brändögårds A.B.	1919 – 1927
Helsingin kaupunki	1927 –

Kartanon rälssin elämä ei paljoakaan poikennut talonpoikien elämästä ennen isoavihaa. Hyvin todennäköisesti väki asui vaatimattomasti talonpoikaistyyppisessä parituvassa. Sodan jälkeen vauraat kauppiaat ja porvarit hankkivat runsaastikin maata kaupungin lähistöltä, mutta asuivat itse kaupungissa. Tiloilla asuivat niiden hoitajat tai vuokraajat eli lampuodit torppareineen.

Näin oli laita muiden muassa monitoimisen ja puuhakkaan tullitarkastaja Petter Wetterin ja hänen poikansa Abraham Wetterin aikana 1700-luvun alkupuolella. Wetterit lunastivat itselleen köyhtyneitä, pantattuja tiloja. Parhaimmillaan heidän laajat tiluksensa ulottuivat Kulosaaresta ja Herttoniemestä aina Puotilaan idässä sekä Viikkiin ja Malmiin pohjoisessa.

Ehrensvärd, Viapori ja Kulosaari

Viaporin eli Suomenlinnan synty merkitsi suurta muutosta Helsingille ja sen lähiympäristölle. Linnoitusväen elämä ja toiminta levittivät yritteliäisyyttä ja sivistystä koko lähialueelle. Augustin Ehrensvärdistä tuli linnoitustöiden johtaja ja mm. Herttoniemen ja Kulosaaren omistaja. Käytännöllisenä toiminnan miehenä hän siirsi Kulosaaren kartanon sen nykyiselle paikalle, lähemmäksi rantaa. Rakennustöiden ajan hän pysytteli enimmäkseen Viaporissa, jossa hänellä oli asunto. Puoliso Catharina Adlerheim viihtyi paremmin heidän Tukholman kodissaan.

Ehrensward oli monipuolisesti lahjakas mies: linnoitustöiden mestari, sotamarsalkka, mukana perustamassa Herttoniemen saviastia- ja kaakelitehdasta, kuului Ruotsin tiedeakatemiaan, teki Viaporista maamme taide-elämän keskuksen ja itsekin piirsi ja maalasi taitavasti. Kulosaaren tilalle hän yhdessä vapaamuurariveljiensä kanssa perusti lastenkodin Viaporin lapsille, sotilastoveriensä vaikeissa oloissa eläville orpolapsille. Ystäväänsä ja tilan seuraavaa omistajaa Jakob Gerdesiä hän kehotti huolehtimaan näistä lapsista.

Vähitellen upseerien määrä Viaporissa kasvoi, ja kun vaimot tulivat kuvaan mukaan, vapaamuurariveljien seuraelämä muuttui hilpeämmäksi. Vilkasta herraskartanoelämää jatkui sitten koko 1800-luvun ajan. Pohjana oli Helsinkiä ympäröivien pienten herraskartanoiden ketju. Kartanoihin rakennettiin huvimajoja ja kasvihuoneita, verannalla luettiin kirjoja ja musisoitiin, pelattiin krockettia ja tennistä.

Jägerhornin suku - alkuaan Herttoniemen rälssiä - oli levinnyt useampaankin kartanoon. Eversti Lars Johan Jägerhorn af Storby osti tilan Kulosaaren edellisen omistajan Peter Piperin leskeltä. Uusi omistaja ryhtyi päärakennuksen korjaus- ja laajennustöihin. Rakennus sai empire-asun ja julkisivu rappauksen sekä vaalean-punaisen värinsä.

Kulosaaren kartano kesämökökinä

Lienevätkö majuri Wulisman perilliset ja Karl Thesleff aikoinaan itse asuneet muualla? Joka tapauksessa kartanon maat oli otettu kokonaan hyötykäyttöön. Kun Pohjoismaiden Yhdyspankin johtaja, vapaaherra Johan Cronstedt osti Kulosaaren kesäpaikakseen, hänen 12-vuotiaan tyttärensä hämmästys oli suuri: perunapelto ulottui talon portaille! Paroni laitatti ajan tavan mukaan puutarhan taas säädynmukaiseen kuntoon.

Perheeseen kuului runsaasti väkeä; paroni oli jäänyt kahdesti leskeksi, ja lapsia oli ainakin kahdesta avioliitosta. Vanhassa punaisessa huvilassa Tallbackenilla asui yhden tyttären perhe (Lille). Etelärannalla valkoisessa huvilassa Gunnarstorpissa viettivät kesiään kartanon toinen vävy, taiteilija ja Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulun opettaja Gunnar Berndtson.

Kartano keväällä 2006

Kartanosta kansanpuistoksi ja siirtolapuutarhaksi

Vuosisadan loppupuolella Suomen alkaessa teollistua kartanot eivät enää pystyneet kilpailemaan työvoimasta teollisuuden kanssa, ja kartanoiden taru alkoi olla lopussa. Monet tilat myytiin Helsingin kaupungille.

Vuonna 1933 kaupunki lupasi Kulosaaren kartanon entisen peltomaan ympäristöineen perusteilla olevan Herttoniemen siirtolapuutarhan käyttöön, ja vuonna 1937 se antoi kartanon pääarakennuksen lähialueineen helsinkiläisten kunnantyöntekijäin ja viranhaltijain (KTV) virkistys- ja lomanviettopaikaksi. Vielä nykyäänkin kartano toimii eri osastojen kokouspaikkana sekä tarjoaa romanttiset puitteet kesähäille ja syntymäpäiville.

Mitä kartanossa kasvoi?

Huikkea on ajatus, että jotkut alueemme kasveista olisivat olleet täällä jo yli 400 vuotta ennen meitä. 1500-luvulta peräisin olevan rälssitilan pääarakennus sijaitsi pari sataa vuotta silloisen Kulosaaren itärannalla, siis nykyisen siirtolapuutarhan paikalla eli alueella, joka 1800-luvulla oli kartanon pois vuokraama puutarha.

Kartanon alkuperäinen paikka oli lähellä nykyistä Pionitietä, jonka matalat alatontit ja veto-oja olivat vielä siihen aikaan Kulosaarta ja Herttoniemeä erottavan salmen pohjaa. Vasta Augustin Ehrensärd

siirsi kartanon saaren länsirannalle, Brändösundin / Kulosaaren salmen eli Naurissalmen rantaan.

Kooltaan 2/3 manttaalin Kulosaaren säteriratsutila ei ollut mikään suurtila, mutta kuitenkin herraskartano. Siellä on hyvinkin voinut olla oma kaalimaa. ”Kaali” oli 1600-luvulla varsin laaja käsite. Toisin sanoen kaikki ne kasvit, jotka sopivat keittopataan pantaviksi, olivat kaalia. Nykypäivän palstaviljelijän on helppo uskoa, että ”saksankaali” eli vuohenputki - tuo hansakauppiaiden lahja Pohjolalle - oli jo juurtunut Kulosaareenkin. Lisäksi siellä on ajan tavan mukaan saattanut olla ryyti-, hedelmä- ja humalatarha, vaikkei niistä olekaan säilynyt tietoja meidän päiviimme saakka.

Jos kartanon herra oli vieraillut suuremmissa kartanoissa tai Eestissä, hän oli mahdollisesti saanut mukaansa kirsikkapuun juurivesan sekä omena- ja päärynäpuun siemeniä. Aikana, jolloin kahvista ja teestä täällä ei vielä tiedetty mitään, maustetut juomat olivat tärkeitä. Ainakin humala, anis, kumina, saksankirveli, mäkimeirami ja minttu kasvoivat omassa ryytimaassa.

Ovenpielessä saattoi kasvaa rohtoliperi eli lipstikka torjumassa noitua, pahoja henkiä, käärmeitä ja hiiriä. 1600-luvun miltei ainoan puutarhakerjan mukaan puutarhurin tuli kerätä myös luonnonkasveja kuten maahumalaa, käenkaalia, imikkää ja kieloja lääkkeiden valmistusta varten. Illakon tuoksun katsottiin edistävän terveyttä. Ruusumalvan juuria saattoi halkaistuna käyttää hammasharjan tehtäviin.

Näitä kaikkiahan meillä vieläkin on yllin kyllin. Ja kukapa tietää, kuinka pitkät kantakirjat pihojemme akilejoilla eli rupuliruohoilla, esikoilla, tuhatkaunoilla eli belliksillä, malvikeilla, suopayrteillä ja pioneilla eli ”Caatuvaisen Taudin juurilla” oikeastaan onkaan. 1700-luvun alussa ankarat hallavuodet ja isoviha veivät tosin kaiken mahdollisen maan päällä kasvavan, mutta siemenethän saattavat säilyä kauan, joten mahdoton tämä huikea ajatus ei siis ole.

Koeviljelyä ja viinapelloja

Augustin Ehrensverd harrasti puutarhoissaan kokeilevaa toimintaa. Märillä pelloillaan Saaren kartanossa hän kokeili jopa riisin viljelyä. Professori Leena Hämet-Ahdin mukaan kyseessä on saattanut olla intiaaniriisi eli villiriisi, jonka siemeniä Pietari Kalm toi 1751 Pohjois-Amerikasta. Kulosaassa Ehrensverdillä oli ryytimaa. Pelloillaan hän viljeli tupakkaa ja muita hyötykasveja, kuten raparperia, ehkäpä lääkeraparperia eli oksetusjuurta.

Tupakan kuivausta varten rakennettiin tupakkalato, josta tuli myöhemmin siirtolapuutarhan kerhotalo. Perustamaansa puutarhaan hän istutti lehmuksia, jotka kaikki tuhoutuivat vuoden 1890 hirmumyrskyssä.

Muuan herra Hülpers ihasteli matkapäiväkirjassaan Kulosaaren herran, eversti Jakob Gerdesin laajoja sipuliviljelmiä. Siihen aikaan ne olivat vielä melko harvinaisia. Wulisman aikaiset laajat perunaviljelmät viittaavat melko selvästi viinanpolttoon. 1800-luvun alussahan perunaviljely pohjoismaissa yleistyi, kun siitä opittiin polttamaan viinaa. Vielä myöhemminkin kartanosta myytiin paitsi vilja- ja maitotuotteita myös viinaa.

Kukkatarhat yleistyivät kartanoissa ja pappiloissa 1800-luvun puolivälin jälkeen. Saman vuosisadan loppupuolella tapahtui murros; varakkaat alkoivat harrastaa kuvioistutuksia ja vanhoista puutarhakukista tuli ”mökinkasveja”. Kuvioistutuksissa käytettiin yksivuotisia kasveja tai sellaisia, joiden talvehtimiseen tarvittiin ”pomeranssihuoneet” eli ansarit ja kellarit. Tällaisen ansarin rakensi Johan Cronstedtkin, ja kukkapenkeissä kasvaneet, tyttärentyttären mainitsemat kauniit kukkaset ovat näin ollen vain kirjattu muisto. Kartanolaitoksen hiipuessa monet näistä aroista kasveista hävisivät. ”Mökinkasvit” eli maatiaiskasvit sen sijaan elävät omaa vaatimatonta elämäänsä helppohoitoisina ja kylmyyttä kestävinä.

1900-luvulla, kun siirtolapuutarha-aate teki mahdolliseksi myös tavalliselle kansalle päästä toteuttamaan omaa unelmaansa, ei kartanon läheisyys ole voinut olla vaikuttamatta makusuuntaukseen. Kauneudentajuhan kehittyy katsomalla.

Historian kavalkadi alueellamme

Saara Pelttari 26.11.2003

Aluettamme käsittelevä monipuolinen kirjallisuus askarrutti mieltäni. Eräänä lumisena joulukuun päivänä vuonna 2002 halusin paikan päällä kokea nämä tuntemukset ja ehkä niitä hiukan selkiinnyttääkin.

Suuntasin askeleeni mökilleni Jatan auraamaa Pionitietä pitkin, paikalle jossa jo ainakin 450 vuotta sitten oli eletty ja asuttu rälssin säädylle sopivalla tavalla. Sieltä kävelin Lumikellontietä riihelle. Mielessäni näin lehmilaitumen muuttuvan ensin tupakkapelloksi ja sitten sipuliviljelmäksi. Riihen alarinteellä näin - sieluni silmillä - vanhojen pensasruusujen tarhan. Tervehdin oikealla rinteellä talvigolfia pelaavaa Hietasen Penttiä.

Halusin käydä koskettelemassa Ehrensvärdin lehmuksia. Lehdettömiä puita en oikein tunnistanut, mutta taputtelin varmuuden vuoksi kaikkein paksuinta korkeata kantoa. Sen täytyi olla oikea. Ainakin vaikutus oli oikea. Historian kavalkadi alkoi elää.

Kunnianarvoisa ja huolien painama Ehrensvärdhän se minut johdatteli kartanoonsa. Ainakin sen näkymättömään osaan, sen runkoon. Sitä en siis nähnyt, mutta ihastuin sen näkyvään komeaan uusantiikkiseen Jägerhornin rakennuttamaan kuoreen. Kuoreen, jonka kartanon vävy Gunnar Berndtson, kuuluisa taidemaalari,

näki sen taulussaan vieläkin komeampana; ikkunakorkeus kaksinkertaistettuna ja näyttävät graniittiportaot. Lumi peitti pihamaan, joten hyvin saatoin kuvitella aikaisemman perunamaan paroni Cronstedtin kuviopuutarhana.

Nämä herrat virittivät minut aateliston loistokauden mietteisiin; kaikkeen siihen mitä se sisällänsä piti. Parkkipaikalla seisoin pitkään. Katselin koko aluetta: uinuvaa kartanoa, uinuvia mökkejä, Oranssin asuintaloa. Tunsin lämmintä myötätuntoa ensimmäisiä mökkiläisiä kohtaan. He pääsivät tänne maanpäälliseen paratiisiinsa, kun yhteiskunta vihdoinkin korvasi heille heidän raadantansa toisten hyväksi.

Myöhemmin mökkiläisten vuokrat ovat nousseet moninkertaisiksi. Mutta suurin osa tämän päivän mökkiläispolvista ei olekaan ollut toisten hyväksikäyttämiä raatajia, ei sotaveteraaneja, sukupolvea, joka jälleenrakensi Suomen. Olemme itsellisiä ihmisiä ja ammattikirjomme on laaja.

Alkuinnostuksessa asioita puuhattiin yhdessä ja vetäjinä oli eturivin poliitikkoja, joilla oli hyvät yhteydet kaupungin päättäjiin. Aikojen ja arvostusten muuttuessa vastuu yhdistyksen asioiden hoitamisesta on siirtynyt yhä enemmän yhdistykselle itselleen. Aina on onneksi löytynyt yhteisvastuullisia jäseniä, jotka ovat mahdollistaneet kaikille mökkiläisille kesälliset nautinnot. Useimmat hallituksen ja erilaisten toimikuntien jäsenet ovat uurastaneet hinnoittelematta aikaansa ja vaivojaan. Kohtuuttomalta palkkiolta on silloin tuntunut

passiivisen rivijäsenen marmatus.

Väestömme ikärakenne on vähän kuin kaksikyttyräinen kameli: on nuoria lapsiperheitä ja pirteitä eläkeläisiä, vähemmän siltä väliltä. Lapsillehan ympäristömme antaa hyvät eväät elämää varten ja vanhemmalle väestölle ihanan paikan syödä eväänsä loppuun.

*Pienten ja
isompien
muotia
30-luvulta*

Siirtolapuutarha-aate syntyy

Jo 1800-luvun alussa Englannissa perustettiin ensimmäiset köyhien puutarhat (poor's allotments) eli työpuutarhat (working gardens). Viranomaisen tavoitteena oli vähentää köyhäinhoitokuluja tarjoamalla yhteiskunnan kovaosaisimmille viljelymaata edullista vuokraa vastaan.

Samantapaisia puutarhoja perustettiin pian Tanskaan ja Saksaan. Saksassa ne saivat nimen Armgärten (köyhäinpuutarhat). Mutta vasta kun hyötyviljelyyn liitettiin oivallus virkistyksestä ja ilosta puutarhanhoidon yhteydessä, voidaan ruveta puhumaan siirtolapuutarhasta. Ideaa kehitti erikoisesti saksalainen lääkäri ja pedagogi Schreber. Saksan kielessä on vielä nykyäänkin käytössä nimi Schrebergarten. Schreberin mielestä perhe oli yhteiskunnan tukipilari. Lapsille tuli hänen mielestään tarjota terveellistä harrastustoimintaa yhdessä vanhempien kanssa. Nimen Kolonie (siirtokunta) tuli osoittaa, että asukkaat omaksuvat kokonaan uudet elämäntavat, lähtevät ikään kuin siirtolaisiksi pois epäterveellisestä ja ahtaasta kaupungista.

Siirtolapuutarha-aate saapui Suomeen

Aate siirtyi 1900-luvun alussa Ruotsiinkin, mutta Suomen epävakaisissa oloissa se ei kypsynyt käytännön asteelle. Idean kehitystä toki seurattiin meilläkin. Palstan pitkä vuokra-aika ja sillä oleva maja

antoivat siirtolapuutarhoille kesäkodin leiman, tekivät niistä vähävaraisten huvila-alueita. Sisällissota viivästytti aikeen toteutumista.

Vuoden 1918 elintarvikepula vauhditti päätöstä Helsingin ensimmäisen siirtolapuutarhan perustamisesta. Ruskeasuon siirtolapuutarha syntyi kolmen ruotsinkielisen yhdistyksen yhteisesti vuokraamalle alueelle. 1920-luvulla ilmapiiri ajatukselle oli hyvin myönteinen; Helsingin kaupunginjohtaja Arthur Castrén, yhdessä muiden innokkaiden siirtolapuutarha-aatteen miesten kanssa, sai aikaan ensimmäisen kunnallisen siirtolapuutarhan Kumpulan perustamisen vuonna 1927. Nopeassa tahdissa 1930-luvulla seurasivat Vallila, Herttoniemi ja Tali sekä 1940-luvulla Oulunkylä, Marjaniemi ja Pakila. Klaukkalanpuisto perustettiin vuonna 1977.

Yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä

Lähtökohta oli - ja on edelleenkin - hyvin organisoitu ja yhteisten sääntöjen mukaan toimiva pienten puutarhojen kokonaisuus, paikka jossa yhteisöllisyyttä vaalitaan monin eri tavoin. Yhteistyö talkoineen oli alkuvaiheissa todennäköisesti tiiviimpää kuin nykypäivänä.

Siirtolapuutarhakirjasta (Siivonen - Salonen - Kuchka) käy ilmi siirtolapuutarhojen merkityksen muuttuminen. Alkutaipaleella puhuttiin ”vähäväkisen keitaasta”, henkisestä ja aineellisesta hyvästä, kauneudellisista ja terveydellisistä pyrkimyksistä ja sopeutumisesta elämään toisten parissa. 1970-luvulla tapahtuneesta taloudellisesta muutoksesta kertonee se, että tärkeimmiksi mainitaan esimerkiksi

kuntoilukiintiö, ruohonleikkurin perässä juokseminen, loistavat kukat ja pensaat. Yhteistä kaikille ajoille näyttää kuitenkin olevan ilo ja puuhailu puutarhassa sekä seurustelu perheen ja ystävien kanssa.

Kasviharrastaja Martta Varnio

Alueellamme pitkään toiminut aktiivinen viljelijä Martta Varnio - todellinen kasviharrastaja - kertoi, kuinka hän usein varhain sunnuntaiaamuisin lähti ystävänsä Lillin kanssa ”saalistusmatkalle”. Kolutuiksi tulivat läheiset metsät, Herttoniemen autiotalojen pihat ja öljysatama. Retket kartuttivat heidän lajikokoelmaansa.

Niiltä retkiltä ovat peräin Martalla (182; vuodesta 2005 lähtien Levanderien) vieläkin kukoistavat kartanonruusu, näsiä, virmajuuri, kiinanlyhty, lehtoängelmä, keisarinkruunu ja monet muut kasvit. Öljysatamasta he toivat kerran auringonkukantaimia. Tai niinhän he luulivat. Taimet heitettiin sitten pois, kun ne osoittautuivat rypsiksi.

Mökin pihassa kukoistavat upeat punaiset pionit olivat siellä jo ennen Marttaa. Vaaleanpunaisen pionin hän oli saanut Kivinokasta, jonne se - varmaan mutkan kautta - oli pelastettu rakenteilla olevan Helsingin rautatieaseman työmaalta. (Asemaa rakennettiin 1910-1914. Komean neilikkaruusupensa pistokastaimen hänelle, kauniille leskirouvalle, toi 1975 leskimies Espoosta. Ruusujuuren Martta sai Jatalta vuonna 1986. Idänruusujuuren hän löysi jo hieman aiemmin yhdistyksemme kompostialueelta. Korkea kiharavartinen valkosipuli vain ilmestyi omia aikojaan, ehkäpä mullan mukana.

Jokaisella kasvilla on oma tarinansa. Ne ovat hoitajan ystäviä. Surulla mainittakoon, että Martan piha, josta löytyy lukuisia lajeja ja lajikkeita, on jäämässä tielaajennuksen alle. Tähän suruviestiin Martta yrittää totutella. Hän hakee kasveilleen hyviä koteja. Monella pihalla olen törmännyt ”Martankukkaan”. Siitä kukasta on vaikea antaa laji-kuvausta, niin erilainen se eri pihoilla on. Muuta yhteistä niillä ei näytä olevan kuin entinen emäntä!

Paanasten pihaa ei tuhлата nurmelle

Eivätköhän useimmat meistä ole sitä mieltä, että aika ei meinaa mitenkään riittää yhteisiin talkoisiin osallistumiseen. Tämä ei päde Paanasiin. He ovat aina mukana järjestetyissä talkoissa epävirallisista puhumattakaan. Usein aamuisin Kauko (Kake) Paananen tekee mökkialueella kierroksen, jos löytyisi roskia nostettavaksi tai jotain kohennettavaa yhteisillä alueilla. Hän ennättää leikata toistenkin pensasaitoja ja nurmikoita, kaivella kuoppia kasveille. Kake tekee mielellään riihellä isännän tehtäviä, vaikkei ole tehtävään valittukaan.

Vaimo Paula ennättää väkkäränä joka paikkaan. Hän on ollut riihellä emännän hommissa tai muuten vain vapaaehtoisena auttajana. Perinnekasviprojektiin hän on hurahtanut, ottanut tuhansia kuvia alueen perennoista ja puhkuu intoa. Pääportin läheisyyteen perustetun pitkän perinneperennanpenkin hän on ottanut hoitaakseen kun virallistakaan hoitajaa ei ole nimetty. Hän on ollut perustamassa riihen mäen ”ruusupankkia”, nyt siellä on jo 25 erilaista lajiketta.

Huoltorakennuksen taakse on istutettu kenttää jakamaan sireenejä. Paula on yhdessä Mikkolan Marjan kanssa keräillyt 30 erilaista sireeniä, joita he kasvattavat ruukuissa ja hautaavat talveksi maahan. ”Sireenipankki” voi hyvin. Puutarhat ovat kiinnostuneita Herttoniemen vanhoista, arvokkaista kasvikannoista, siksi pankki-

nimi ei liene turha. Huoltorakennuksen taakse on perustettu Paulan ideoima taimivauvala. Sinne istutetaan taimia, jotka myydään keväällä taimitorilla.

Isännän lempikasvi on kärhø. Niitä on tuotu Eestistä, Jaltalta, Bulgariasta... Jos kärhøille ei löydy istutuspaikkaa, toiset kasvit joutuvat antamaan niille tilaa. Kake on kaivanut mm. vadelma-aidan kärhøjen tieltä. Omenapuut ovat ”kärhøtelineitä”. Yhdellä silmäyksellä näyttää, että pihassa kasvaa vain kärhøjä, mutta sehän ei pidä paikkaansa. Pihassa on jopa 400 erilaista lajiketta! Siellä kasvaa muun muassa vanhoja leimuja, pioneja, särkyneitä sydämiä ja Paulan ylpeys jouluruusu sulassa sovussa omien kokeilujen kanssa.

Piakkoin on puutarhamyymälöihin tulossa myyntiin ”Paula”-niminen viinikärhølajike, Paanasen Paulan mukaan. Puutarhassamme kasvavaa helokkia jo myydään nimellä ”Herttoniemen kultahelokki”.

Paanasten pihassa nurmikko pienenee uhkaavasti kun kukkatulokkaat tarvitsevat paikan kasvaakseen. Vastikään hankittu sähkökäyttöinen ruohonleikkuri joutaa kohta myyntiin!” (Asta Korppi haastatteli palstan 70 Paanasia Siirtolapuutarha-lehteen 5/2005)

Lähteet

Aminoff, Berndt. Bidrag till Brändögårds historia, julkaisematon moniste

Arkio-Laine, Leena: Kulosaaren kartano, teoksessa Halminen, Erkki: Kulosaaren kartano vuosina 1937-1987

Haapalainen, Asta: Kaupungissa omenapuun alla - kesänviettoa Herttoniemen siirtolapuutarhassa. Helsingin yliopisto, 1986

Helanko, Marjaska: Herttonomi 50, 1984

Helsingin kaupunginmuseon historiaselvitys siirtolapuutarhoista. Julkaisematon, 2005.

Järvimäki, Pertti: Kivinokka, kesäinen keidas, Painotalo Repe Oy, 2001

Lille, Martha: Brändö gård och Brändö för 50 år sedan. Elanto no 7, 1958

Lille, Martha: Min barndom i förryskningspolitikens tecken, Narinkka, 1979

Lönnqvist, Bo: Vanhoja kartanoita Helsinginseudulla, Vaasa 1995

Nevaja - Grönholm - Hämäläinen: Suomen Siirtolapuutarhaliitto 1930-1980, Forssa 1980

Nikula, Oscar: Augustin Ehrensverd, Svenska litteratursällskapet i Finland, Åbo 1960

Nordman, C. A.: Herrgårdar i Stor-Helsingfors, Vår stad, Helsingfors 1947

Ruoff, Eeva: Vanhoja suomalaisia puutarhoja, Helsinki 2001

Siivonen - Salonen - Kuchka: Siirtolapuutarha - kaupunkilaisen paratiisi, Sulkava 1999

Valkonen - Valkonen: Suomen taide 2, Porvoo 1984

Siirtolapuutarha-lehti, kaikki vuosikerrat

Kalevi Tirkkosen kirjalliset muistiinpanot, 2003

Liisa Vaapin kirjalliset muistelukset, 2002

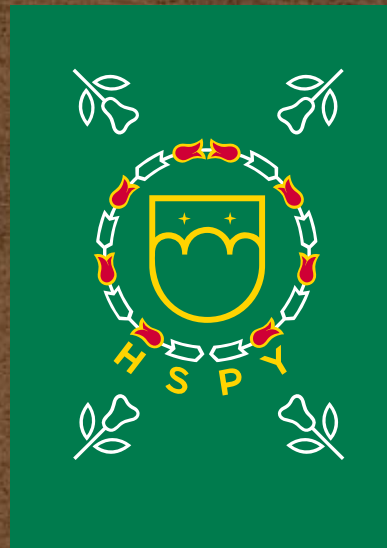
Keskustelut lukuisien muiden herttonomien kanssa, 2000-2005

TV 1 Dokumenttiohjelmat, "Kylä omenapuiden alla", käsikirjoitus ja ohjaus Hilikka Nevala ja Heli Niiranen, 1999

*Hertsikan mökillä
nitiin meressä
ja altaassa*

*Remontointia
ennen ja nyt*

Teksti:

Jukka Hämäläinen ja Saara Pelttari

Ulkoasu:

Jyrki Uusi-Esko

Tiimissä ahkeroivat myös:

*Anna-Maija Gruber, Paula Paananen,
Nimbe Nieminen ja Anne Törnroos*